

Γεώργιος Μακαρατζής

**Γεφυρώνοντας το παρόν με το παρελθόν: Οι γέφυρες της
Βέροιας στις αρχές του 20ού αιώνα.**

Μια διαθεματική προσέγγιση τοπικής ιστορίας στο δημοτικό
σχολείο.

Βέροια, 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ .

1. Η τοπική ιστορία στο πρωτοβάθμιο σχολείο
2. «Οι γέφυρες της Βέροιας, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα»,
Η διδακτική μας πρόταση
 - 2α. Το θεωρητικό πλαίσιο
 - 2β. Οι αρχές που βασίστηκε η εργασία μας
 - 2γ. Η μέθοδος εργασίας

B. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΑΣ

Γ. ΤΑ ΓΕΦΥΡΙΑ

1. Ιστορικό πλαίσιο
2. Η αναγκαιότητα δημιουργίας των γεφυριών

Δ. ΤΑ ΓΕΦΥΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΤΟΥΣ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

1. Η μονότοξη γέφυρα του επαρχιακού δρόμου Βέροιας- Σελίου
2. Η γέφυρα των Στρατώνων
3. Η γέφυρα του Φούρναρη
4. Η γέφυρα της Μπαρμπούτας
5. Το καφενείο της Μπαρμπούτας
6. Η γέφυρα της Βασίλισσας Βεργίνας
7. Η γέφυρα Καραχμέτ ή του Σινάν Μπέη ή της Παναγίας Δεξιάς
8. Το καφενείο Καραχμέτ
9. Ο υδρόμυλος στην περιοχή Μουαρίφ
10. Η γέφυρα του Σταυρού ή του Χατζηκάβουρα
11. Η πλημμύρα του 1935,

E. Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΙΩΝ

ΣΤ. ΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΙΩΝ

1. Τα μπουλούκια
2. Τα κουδαρίτικα, η μυστική γλώσσα των μαστόρων
3. Το κόστος των γεφυριών
4. Οι συνθήκες εργασίας
5. Η επιστροφή του μπουλουκιού

Z. ΘΡΥΛΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΦΥΡΙΑ

Η. Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΩΝ ΘΕΟΦΑΝΙΩΝ ΣΤΗ ΒΕΡΟΙΑ

Θ. Η ΓΕΦΥΡΑ ΚΑΡΑΧΜΕΤ Η΄ ΤΟΥ ΣΙΝΑΝ ΜΠΕΗ Η΄ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΔΕΞΙΑΣ ΩΣ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα τελευταία χρόνια, στα πλαίσια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, σε αρκετά σχολεία – Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια – του τόπου μας, της ερατεινής, κατά τον Όμηρο, Ημαθίας, έγιναν αξιολογες εργασίες σχετικές με αυτόν και με τα μνημεία – δώρα, με τα οποία τον προίκισαν- πολύ πλουσιοπάροχα πράγματι- ο Θεός και οι άνθρωποι.

Ανάμεσα σ' αυτές τις εργασίες έχω τη γνώμη ότι ξεχωριστή θέση κατέχει τούτη, που αυτή τη στιγμή κρατάς, φίλε αναγνώστη, στα χέρια σου, « Οι γέφυρες της Βέροιας, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα», γιατί είναι καρπός της απέραντης αγάπης για τη γενέθλια γη των μαθητών και μαθητριών της ΣΤ3 τάξης του Ε' Δημοτικού σχολείου της Βέροιας και του φιλόπονου δασκάλου τους, του κ. Γεωργίου Μακαρατζή. Τα μέρη της εργασίας, που σαν καλοδοουλεμένα λιθάκια μαστορικά αρμοσμένα την απαρτίζουν είναι τα εξής :

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ . 1. Η τοπική ιστορία στο πρωτοβάθμιο σχολείο, 2. «Οι γέφυρες της Βέροιας, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα», Η διδακτική μας πρόταση, 2α. Το θεωρητικό πλαίσιο, 2β. Οι αρχές που βασίστηκε η εργασία μας, 2γ. Η μέθοδος εργασίας, Β. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΑΣ, Γ. ΤΑ ΓΕΦΥΡΙΑ, 1. Ιστορικό πλαίσιο, 2. Η αναγκαιότητα δημιουργίας των γεφυριών, Δ. ΤΑ ΓΕΦΥΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΤΟΥΣ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ, 1. Η μονότοξη γέφυρα του επαρχιακού δρόμου Βέροιας- Σελίου, 2. Η γέφυρα των Στρατώνων, 3. Η γέφυρα του Φούρναρη, 4. Η γέφυρα της Μπαρμπούτας, 5. Το καφενείο της Μπαρμπούτας, 6. Η γέφυρα της Βασίλισσας Βεργίνας, 7. Η γέφυρα Καραχμέτ ή του Σινάν Μπέη ή της Παναγίας Δεξιάς 8. Το καφενείο Καραχμέτ, 9. Ο υδρόμυλος στην περιοχή Μουαρίφ, 10 . Η γέφυρα του Σταυρού ή του Χατζηκάβουρα, 11. Η πλημμύρα του 1935, Ε. Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΙΩΝ, ΣΤ. ΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΙΩΝ, 1. Τα μπουλούκια, 2. Τα κουδαρίτικα, η μυστική γλώσσα των μαστόρων, 3. Το κόστος των γεφυριών, 4. Οι συνθήκες εργασίας, 5. Η επιστροφή του μπουλουκιού, Ζ. ΘΡΥΛΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΦΥΡΙΑ, Η. Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΩΝ ΘΕΟΦΑΝΙΩΝ ΣΤΗ ΒΕΡΟΙΑ, Θ. Η ΓΕΦΥΡΑ ΚΑΡΑΧΜΕΤ Η' ΤΟΥ ΣΙΝΑΝ ΜΠΕΗ Η' ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΔΕΞΙΑΣ ΩΣ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ.

Δάσκαλος και μαθητές –μαθήτριες ,όπως είχα την ευκαιρία να τους δω από κοντά, εργάστηκαν με μια αξιοθαύμαστη σύμπνοια σαν πολύβουο ακαταπόνητο μελίσσι και το προϊόν μιας τέτοιας συνεργασίας δεν μπορούσε να είναι τίποτε άλλο παρά μέλι και μάλιστα ποιότητας εκλεκτής, μέλι εαρινών ρόδων...

Θωμάς Γαβριηλίδης
Φιλολόγος

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από το μάθημα της Ιστορίας πήραμε την αφορμή. Τα παλιά γεφύρια της Βέροιας τράβηξαν την προσοχή μας και αποφασίσαμε ν' ασχοληθούμε μ' αυτά.

Θα δουλεύαμε διαφορετικά απ' ό,τι συνήθως, όπως μας είπε ο δάσκαλός μας, και εμείς είχαμε χαρά και αγωνία μαζί. Ξεκινήσαμε ένα πρωί από το σχολείο για να επισκεφθούμε στην Μπαρμπούτα τα τέσσερα γεφύρια που υπάρχουν εκεί. Χρησιμοποιήσαμε το σχεδιάγραμμα της πόλης μας και το σημειωματάριό μας για να κρατάμε σημειώσεις γι'αυτές. Ιδιαίτερα σταθήκαμε στη γέφυρα Καραχμέτ η οποία είναι η μοναδική καμαρωτή πέτρινη παλιά γέφυρα που σώζεται σήμερα.

Συζητώντας καταλήξαμε ότι θέλαμε να μάθουμε περισσότερα γι'αυτήν. Σκεφθήκαμε να πάμε σε βιβλιοθήκες να πάρουμε πληροφορίες και να καλέσουμε ,γράφοντας ένα γράμμα, τον κ. Μελετίδη και τον κ. Γαβριηλίδη Θωμά στην τάξη μας.

Η πρώτη βιβλιοθήκη που επισκεφθήκαμε ήταν το Κέντρο Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου στην Αλεξάνδρεια. Χρησιμοποιήσαμε το λεωφορείο για να πάμε εκεί. Η κυρία Βάσω, που δουλεύει εκεί, μας διάβασε βιβλία σχετικά με τις παλιές γέφυρες. Έπειτα ο δάσκαλός μας μάς διάβασε το τραγούδι για το γεφύρι της Άρτας και κατόπιν έδωσε σε κάθε ομάδα από ένα βιβλίο ενός Βεροιώτη συγγραφέα και μας ζήτησε να εντοπίσουμε σ' αυτό αν υπάρχει κάτι σχετικό με τις παλιές γέφυρες της πόλης μας. Ήταν λίγο δύσκολο, αλλά τελικά τα καταφέραμε.

Η επόμενη βιβλιοθήκη στην οποία δουλέψαμε ήταν η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας. Δουλέψαμε σε ομάδες. Κάποιοι από μας πήγαν στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές για να βρουν πληροφορίες σχετικά με τα γεφύρια. Οι υπόλοιποι χρησιμοποιήσαμε τα βιβλία. Το προσωπικό της βιβλιοθήκης και ο δάσκαλός μας μάς βοήθησαν στην αναζήτησή μας. Συγκεντρώσαμε υλικό από εγκυκλοπαίδειες, λεξικά και βιβλία για τα γεφύρια. Φωτοτυπήσαμε ό,τι νομίζαμε πως θα μας χρειαστεί και το βάλαμε στο φάκελο υλικού που είχε κάθε ομάδα.

Στην τάξη μας δουλέψαμε με το υλικό που είχαμε συγκεντρώσει. Μάθαμε πως να εντοπίζουμε τα στοιχεία μιας γραπτής πηγής :συγγραφέα, τίτλο, τόπο έκδοσης, χρονολογία έκδοσης, να τα σημειώνουμε σε καρτέλα και να καταγράφουμε σ' αυτήν τις πληροφορίες που μας είναι απαραίτητες για την εργασία μας.

Το επόμενο βήμα ήταν να συνδυάσουμε πληροφορίες από διαφορετικές πηγές για ένα συγκεκριμένο θέμα και να γράφουμε ένα κείμενο γι' αυτό χρησιμοποιώντας ερωτήσεις από ένα φύλλο εργασίας. Τέλος συνεργαστήκαμε ανά δυο μαθητές-τριες για να παραγάγουμε το τελικό κείμενο.

Επειδή δυσκολευτήκαμε αρκετά μ' αυτόν τον τρόπο εργασίας, συζητήσαμε όλοι μαζί για το θέμα. Καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι δεν είναι μόνο το σχολικό βιβλίο που μας δίνει γνώσεις και ότι στην καθημερινή μας ζωή συνδυάζουμε διάφορες πηγές -βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, ηλεκτρονικούς υπολογιστές καθώς και συζητήσεις που κάνουμε με τους συνανθρώπους μας. Στόχος μας ήταν λοιπόν να χρησιμοποιήσουμε αυτό τον τρόπο μάθησης και στο σχολείο και να μάθουμε να συνεργαζόμαστε μεταξύ μας. Απλά χρειαζόμαστε εξάσκηση για να το καταφέρουμε αυτό, γιατί δεν είχαμε συνηθίσει να δουλεύουμε μ' αυτόν τον τρόπο.

Οι τρεις επισκέψεις, των κ.κ. Μελετίδη Γιάννη, Γαβριηλίδη Θωμά και Καλλιγά Γεράσιμου μας βοήθησαν να συγκεντρώσουμε περισσότερο υλικό και να λύσουμε απορίες που είχαμε για τα γεφύρια, τα υλικά, τους χτίστες και τις συνήθειές τους. Βέβαια, τους συγγραφείς κ. Μελετίδη Γιάννη και κ. Γαβριηλίδη Θωμά τους γνωρίζαμε ήδη μέσα από τα βιβλία τους. Όμως η παρουσία τους στην τάξη και η προθυμία τους ν' απαντήσουν στις ερωτήσεις μας ήταν μια σπουδαία εμπειρία.

Από τον κ. Καλλιγά Γεράσιμο πήραμε κάτι διαφορετικό. Μας παρουσίασε παλιές φωτογραφίες των γεφυριών της Βέροιας από το προσωπικό αρχείο του. Πρόβαλε κάθε φωτογραφία σε μια οθόνη και μας έδινε πληροφορίες για το πότε και από ποιους τραβήχτηκε. Όμως κι εμείς τα παιδιά της τάξης αρχίσαμε να "γεννάμε" ιδέες. Το θέμα της πλημμύρας του 1935, που γκρέμισε τα περισσότερα γεφύρια, γυρνούσε συνέχεια στις κουβέντες μας.

Έτσι, ένας συμμαθητής μας ήρθε ένα πρωί και μας έδειξε ένα δικό του "κόμικς" με θέμα την πλημμύρα. Ενθουσιαστήκαμε και αποφασίσαμε να δημιουργήσουμε κι εμείς τις δικές μας ιστορίες για το ίδιο θέμα με σκίτσα και λόγια.

Εκτός από συζητήσεις, γράψιμο και διάβασμα συμμετείχαμε και σε άλλες δραστηριότητες μέσα στην τάξη μας και έξω από αυτήν. Όπως:

α) Μάθαμε να χρησιμοποιούμε το τοπογραφικό σχεδιάγραμμα της πόλης μας και τη πυξίδα ώστε να εντοπίζουμε τις θέσεις των παλιών γεφυριών, και των γύρω τους κτισμάτων τους. Αποκτήσαμε τη δεξιότητα του να προσανατολιζόμαστε σε κάθε σημείο της πόλης μας με κέντρο αναφοράς το σχολείο μας.

β) Χρησιμοποιήσαμε το γεωμετρικό ανάπτυγμα της γέφυρας και κατασκευάσαμε γεφύρια από χαρτόνι, εφαρμόζοντας στην πράξη τις γνώσεις μας από τα γεωμετρικά σώματα.

γ) Συνεργαστήκαμε και με άλλους δασκάλους του σχολείου μας. Με τον κ. Αγαθαγγελίδη Ηρακλή μάθαμε πως να σκισάρουμε γεφύρια, ενώ με το μουσικό κ. Βαλαβάνη Βασίλη μάθαμε να τραγουδάμε με πολύ κέφι το τραγούδι "Της Άρτας το γεφύρι".

Τελικά ήταν διασκεδαστικό να χρησιμοποιούμε τόσα πολλά διαφορετικά "μαθήματα" για να ολοκληρώσουμε την εργασία μας.

Πιστεύουμε ότι ήταν πολύ σημαντικό που μάθαμε πως να μαθαίνουμε, πράγμα που μας είναι πολύ χρήσιμο καθημερινά, μέσα και έξω από το σχολείο.

Μοιραστείτε μαζί μας τις γνώσεις που αποκτήσαμε, τις συγκινήσεις που αισθανθήκαμε από το συναρπαστικό ταξίδι μας στο χρόνο που διήρκεσε περισσότερο από τρεις εβδομάδες.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΤΑ ΓΕΦΥΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Τα περισσότερα από τα παλιά γεφύρια που συναντάμε σήμερα στην περιοχή της Μακεδονίας, πάνω από 140 στον αριθμό, κατασκευάστηκαν την περίοδο της Τουρκοκρατίας, είτε με χρηματοδότηση των τουρκικών διοικήσεων ως προσπάθειες για τον εκσυγχρονισμό του τότε οδικού δικτύου, είτε με πρωτοβουλίες τοπικών χριστιανικών αυτοδιοικήσεων με τη χρηματοδότηση κάποιου τοπικού ευεργέτη, ως “θεάρεστο έργο” με την υποχρέωση να δοθεί στο γεφύρι το όνομά του.

Κυριότεροι κατασκευαστές αυτών των γεφυριών φέρονται οι φημισμένοι Δυτικομακεδόνες μάστορες γεφυριών, οι οποίοι προέρχονταν από τις περιοχές της Κοζάνης, Γρεβενών και Φλώρινας. Οργανωμένοι σε συντεχνίες, διέσχισαν πολλές φορές τον γεωγραφικό χώρο της Μακεδονίας κτίζοντας γεφύρια. Είναι οι ονομαστοί «Κουδαρίτες» από τη λέξη «κούδα» που σημαίνει πέτρα.

Στην Κεντρική Μακεδονία, τουλάχιστον για τους δυο τελευταίους αιώνες δεν έχουμε μαρτυρία σχετικά με την ύπαρξη γεφυριών για τη διάβαση των μεγάλων ποταμών Αξιού και Αλιάκμονα. Η διάβαση αυτών των ποταμών γινόταν με σχεδίες. Σήμερα σώζονται λίγα γεφύρια, τα οποία είναι χτισμένα σε μικρά ποτάμια. Ένα από αυτά είναι στη Βέροια, με την επωνυμία το γεφύρι Καραχμέτ ή Καραχμέτη.

2. Η αναγκαιότητα δημιουργίας των γεφυριών

Πιστεύουμε ότι η φύση επηρέαζε σε πολύ μεγάλο βαθμό τη ζωή του ανθρώπου στα παλαιότερα χρόνια, όταν μάλιστα η τεχνολογική ανάπτυξη της κοινωνίας στην οποία ζούσε ο άνθρωπος ήταν μικρή και υποτυπώδης. Έτσι η διαμόρφωση του εδάφους καθόριζε σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο που ζούσε. Ένα μεγάλο μέρος της ζωής του ξόδευε ο άνθρωπος για να μειώσει ή και να εξαλείψει αυτήν την επίδραση, με τη μετατροπή μιας άγονης έκτασης σε γόνιμη, ενός άνυδρου τόπου σε ένυδρο.

Το νερό, σημαντικό στοιχείο της ζωής, συγκέντρωνε πάντα γύρω του ανθρώπινους οικισμούς. Οι άνθρωποι θεοποίησαν το ποτάμι που με το πέρασμά του χαρίζει καρποφορία και βλάστηση, αλλά συγχρόνως φοβούνταν την καταστρεπτική του δύναμη.

Προσπαθώντας να υποτάξει ο άνθρωπος τα στοιχεία της φύσης, μετέβαλλε το φυσικό περιβάλλον που ζούσε, βασιζόμενος στην εμπειρία και τη γνώση των άλλων ή όπως έλεγαν και οι ίδιοι οι τεχνίτες, «παθαίνοντας και μαθαίνοντας».

Με αυτή την εμπειρική τεχνογνωσία επιχείρησε ο άνθρωπος να συμφιλώσει την ύπαρξή του με τη φύση κατασκευάζοντας γεφύρια για την ασφαλή διάβαση ενός ποταμού. Οι συνέπειες βέβαια ήταν πιο εκτεταμένες, αφού βοήθησαν ταυτόχρονα στη γρήγορη μετάδοση της πληροφορίας και την ανάπτυξη εμπορικών και κοινωνικών σχέσεων.

Το γεφύρι υπήρξε ανέκαθεν μια πρόκληση για τον άνθρωπο, ειδικά σε ορεινές περιοχές της Ελλάδας, όπου οι μεγάλοι ποταμοί δυσχέραιναν την μετακίνηση των ανθρώπων από τόπο σε τόπο. Τότε το γεφύρι γινόταν βασικός παράγοντας ανάπτυξης, προϋπόθεση ζωής. Με την κατασκευή του προσπαθούσε ο άνθρωπος να καλύψει τα «κενά» της φύσης, να επιτρέψει τον διαβάτη να προχωρήσει, το βοσκό να οδηγήσει ασφαλέστερα το κοπάδι του, το караβάνι να φτάσει πιο εύκολα στον προορισμό του.

Ακόμα η ανάγκη να ενωθούν δυο γειτονιές, σε ένα ενιαίο χωριό, καθιστούσε ακόμα πιο επιτακτική την ανάγκη κτισίματος ενός γεφυριού.

Ο άνθρωπος έπρεπε να τολμήσει να τα βάλει με τη φύση, να τη διορθώσει, να την υποτάξει ανάλογα με τις ανάγκες του. Διαισθανόταν ότι διέπραττε «ύβριν», γι αυτό για να την εξουμενίσει δε δίσταζε να θυσιάσει και αγαπημένα του πρόσωπα, χάριν του κοινωνικού οφέλους, πιστεύοντας ότι παίρνει με το μέρος του το θεϊκό στοιχείο, ή αφιέρωνε το κτίσμα του σε κάποιον Άγιο, λαξεύοντας τη μορφή του πάνω στο γεφύρι.

Υπηρετώντας από τη μια τις ιδιοτροπίες του φυσικού περιβάλλοντος και χρησιμοποιώντας από την άλλη την αστείρευτη εμπειρία και γνώση τους, οι παραδοσιακοί γεφυροποιοί έστησαν μια τεράστια ποικιλία κτισμάτων, βρίσκοντας πάντα την καλύτερη λύση για το φυσικό περιβάλλον, προσέχοντας να μην καταστρέψουν αλλά να δημιουργήσουν,

προσαρμόζοντας το σχέδιο της γέφυρας, το ύψος της, το σημείο που θα την έκτιζαν, ώστε να δένει αρμονικά με το περιβάλλον.

Βασική ύλη για το κτίσιμο του γεφυριού ήταν η πέτρα, πράγμα το οποίο αποδεικνύει τη στενή σχέση του κτίστη με τη φύση, καθώς «εμείς εδώ πάνω ,βλέπεις, από την πέτρα γεννηθήκαμε...Με την πέτρα πορευτήκαμε... και την πέτρα αξιώσαμε...Οι αρμοί ακόμα φέρνουν τ' αγνάρια του μάστορα που τις έπλασε με τα χέρια του, σαν πηλό...», λένε οι μάστορες της Ηπείρου.

Η δημιουργία των γεφυριών σε δύσβατες και απρόσιτες μεριές της πατρίδας μας, άλλαξε αμέσως την εικόνα των περιοχών αυτών, προσφέροντάς τους ευκαιρίες εξέλιξης και προόδου. Μαζί με τα γεφύρια εμφανίστηκαν και άλλα δημιουργήματα όπως οι νερόμυλοι, οι οποίοι λειτουργούσαν με την ενέργεια των ορμητικών νερών, και ήταν εύκολα προσπελάσιμοι από τους πελάτες.

Ακόμα χτίστηκαν δίπλα σε σημαντικές διαβάσεις πανδοχεία, τα λεγόμενα χάνια, προσφέροντας κατάλυμα στον κουρασμένο ταξιδιώτη.

Δ. ΤΑ ΓΕΦΥΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΤΟΥΣ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

1. Η μονότοξη γέφυρα του επαρχιακού δρόμου Βέροιας- Σελίου

Πρόκειται για την πρώτη πέτρινη μονότοξη γέφυρα, η οποία παρασύρθηκε από τα ορμητικά νερά του Τριπόταμου κατά την πλημμύρα του 1935. Ήταν ένα πέτρινο, μονότοξο γεφύρι, κτισμένο χαμηλά σε φαράγγι, που στο βάθος του ρέει ο ποταμός Τριπόταμος. Σύμφωνα με τον Θωμά Γαβριηλίδη (1999) η γέφυρα αυτή κατέρρευσε κατά την πλημμύρα του 1935 εξαιτίας της πίεσης που δέχτηκε στην καμάρα της από τα συγκεντρωμένα στερεά υλικά, τα οποία παρέσυρε ο ποταμός στο διάβα του

Εικόνα. Η μονότοξη γέφυρα του δρόμου Βέροιας-Σελίου (Αρχείο Γεράσιμου Καλλιγιά).

2. Η γέφυρα των Στρατώνων

Ήταν η πρώτη πέτρινη ,μονότοξη-καμαρωτή γέφυρα που συναντούσε ο Τριπόταμος μπαίνοντας στη Βέροια. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχουμε η γέφυρα αυτή βρισκόταν κοντά στη σημερινή γέφυρα που συνδέει τη Βέροια με το συνοικισμό Πανοράματος (Γαβριηλίδης Θωμάς, 1999), ενώ ο συντάκτης της εφημερίδας "ΑΣΤΗΡ" Βέροιας την τοποθετεί "άνω των στρατώνων" (ΑΣΤΗΡ, 1935).

Στο βιβλίο του Γιάννη Αλεξιάδη "*Βεροιώτικα και Θρακιώτικα*", εντοπίσαμε μια φωτογραφία της γέφυρας.

Συγκρίνοντας, από τη φωτογραφία, το ύψος του αείμνηστου Βεροιώτη συγγραφέα με αυτό της γέφυρας, συμπεράναμε πως η γέφυρα αυτή έμοιαζε με τη γέφυρα της Καραχμέτ, αλλά ήταν χαμηλότερη.

Κατά την πλημμύρα του 1935 η γέφυρα παρασύρθηκε από τα ορμητικά νερά του Τριπόταμου. Μαζί της παρέσυρε και τον αγωγό του υδραγωγείου της πόλης, ο οποίος στηριζόταν πάνω της, με αποτέλεσμα η πόλη να μείνει χωρίς νερό για ένα διάστημα.

3. Η γέφυρα του Φούρναρη

Η ονομασία "η γέφυρα του Φούρναρη" προέρχεται από το φούρνο, ο οποίος υπήρχε πιο πάνω από τη γέφυρα, πάνω στο δρόμο που οδηγεί προς την πλατεία Ωρολογίου. Αναφέρεται και ως "γέφυρα στο μπατάνι" από το μπατάνι που υπάρχει ακόμη και σήμερα δυτικά της γέφυρας, όπως και "γέφυρα παρά το Κιόσκι" από το ομώνυμο καφενείο-κιόσκι που υπήρχε στην Μπαρμπούτα.

Κοντά στη γέφυρα υπήρχε το τζαμί του Κωστή-Μπέη με το σπίτι των Τούρκων ιερέων, το οποίο κατοικείται σήμερα από την οικογένεια Αξιόπουλου, και μια πηγαία βρύση, η οποία υπάρχει ακόμη και σήμερα.

Μελετώντας φωτογραφίες της γέφυρας, ο οποίος ανήκουν στη συλλογή του κ. Καλλιγά Γεράσιμου, συμπεραίνουμε πως στη γέφυρα αυτή συγκεντρώνονταν τόσο κάτοικοι της πόλης όσο και επισκέπτες από τη Θεσσαλονίκη για να γιορτάσουν την Πρωτομαγιά.

Παρατηρώντας δε την ενδυμασία των επισκεπτών και συνδυάζοντάς το με τις πληροφορίες μας συμπεραίνουμε πως η

περιοχή αυτή της Μπαρμπούτας ήταν ιδιαίτερα αγαπητή στους Εβραίους της Θεσσαλονίκης, οι οποίοι "έναντι μικρού ποσού ταξίδευαν από τη Θεσσαλονίκη στη Βέροια".

Η γέφυρα πρέπει να χτίστηκε μετά τη γέφυρα της Καραχμέτ και πιθανόν ταυτόχρονα με τη γέφυρα του Σταυρού, με την οποία μοιάζει τόσο στο σχήμα όσο και στην τεχνοτροπία.

Δυστυχώς, η όμορφη αυτή γέφυρα καταστράφηκε από την πλημμύρα του ποταμού Τριπόταμου, το Δεκέμβριο του 1935. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχει ο Γαβριηλίδης Θωμάς, " ακούστηκε ένας φοβερός τριγμός και έπειτα όλο εκείνο το γραφικότατο κατασκεύασμα διαλύθηκε εις τα εξ ων συνετέθη και χάθηκε μέσα στα οργισμένα κύματα του Φέρωνα-Τριπόταμου" (Γαβριηλίδης Θ., 1999).

Η σημερινή ονομασία της γέφυρας είναι "γέφυρα του Στρατού", επειδή στη θέση της πέτρινης γέφυρας τοποθετήθηκε από το στρατό μια σιδερένια η οποία στη συνέχεια αντικαταστάθηκε με τη σημερινή τσιμεντένια γέφυρα.

Από πληροφορίες που μας δόθηκαν από την Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου Βέροιας η σημερινή γέφυρα δημοπρατήθηκε το 1988 με προϋπολογισμό 41.500.000 δρχ. (αρ. μελέτης 27/88). Κατασκευαστής της ορίστηκε ο κ Τζιμηρόπουλος Δημοσθένης, ο οποίος την παρέδωσε το 1990. Η δαπάνη κατασκευής της γέφυρας ανήλθε στο ποσό των 39.243.016 δρχ.

4. Η γέφυρα της Μπαρμπούτας

Η γέφυρα αυτή ήταν ξύλινη και συντρόφευε το εξοχικό κέντρο που υπήρχε εκεί κοντά. Η γέφυρα εμφανίζεται με πολλές μορφές σε ασπρόμαυρες φωτογραφίες και χρωματιστές καρτ-ποστάλ, αποδεικνύοντας την προτίμηση των επισκεπτών γι' αυτήν την περιοχή της Μπαρμπούτας.

Οι αλλαγές της εμφάνισης της γέφυρας αποδεικνύουν τις συχνές ζημιές και φθορές που πάθαινε λόγω των υλικών κατασκευής της.

Καταστράφηκε και αυτή κατά την πλημμύρα του 1935 και στη θέση της χτίστηκε η σημερινή τσιμεντένια γέφυρα.

5. Το καφενείο της Μπαρμπούτας

Ανάμεσα στην εβραϊκή συνοικία και στον Καρσί Μαχαλά και πάνω από την κοίτη του Τριπόταμου, υπήρχε καταχωνιασμένο μέσα σε φυλλωσιές των δέντρων το εξοχικό κέντρο της Μπαρμπούτας. Αγαπητό στέκι των μερακλήδων κατοίκων της Βέροιας, όπως αναφέρει ο Νίκος Σιδηρόπουλος, "φιλοξενούσε στα πολύ παλιά χρόνια μπέηδες και απλούς κασαμπαλήδες που ξόδευαν τις ώρες τους παίζοντας ζάρια και φιλοσοφώντας για το μάταιο των εγκόσμιων" (Σιδηρόπουλος Ν., 1992).

Αν και μπροστά από το κέντρο υπήρχε μια ξύλινη εξέδρα για να υπάρχει περισσότερος

χώρος για τους πελάτες, ο χώρος μερικές φορές δεν επαρκούσε, επειδή μαζευόταν πολύς κόσμος. Κοντά στο καφενείο υπήρχε και η φημισμένη πηγαία βρύση της Μπαρμπούτας, όπου κατά την παράδοση "όποιος ξένος έπινε από το νερό της γινόταν γαμπρός Βεροιώτης". Η πηγή αυτή υπάρχει και σήμερα, μόνο που το νερό της δεν είναι πόσιμο..

6. Η γέφυρα της Βασίλισσας Βεργίνας

Η γέφυρα αυτή ήταν ξύλινη. Συνέδεε τον εβραϊκό μαχαλά με την περιοχή της Μπαρμπούτας και σύμφωνα με τον Μελετίδη Γιάννη, το βράδυ σηκωνόταν για να κατεβεί με την ανατολή του ηλίου, προφανώς για λόγους προστασίας της εβραϊκής συνοικίας από απρόσκλητους επισκέπτες (Μελετίδης Γ., προφορική μαρτυρία,2001). Καταστράφηκε και αυτή κατά την πλημμύρα του 1935 και στη θέση της τοποθετήθηκε μια τσιμεντένια γέφυρα που υπάρχει ακόμη και σήμερα.

Η γέφυρα συνοδεύεται από το θρύλο της βασίλισσας Βεργίνας, ο οποίος σύμφωνα με την παράδοση αναφέρει τα εξής:

"Η Βασίλισσα Βεργίνα είχε δυο παλάτια, ένα στην πόλη, πάνω από τη γέφυρα αυτή και το άλλο στο σημερινό χωριό Βεργίνα. Τα δυο παλάτια επικοινωνούσαν με υπόγειους δρόμους οι οποίοι ξεκινούσαν από τέσσερα σημεία της

πόλης. Ο πρώτος ξεκινούσε κάτω από το παλάτι, ο δεύτερος κάτω από την εκκλησία του Αγίου Κηρύκου και Ιουλίτης, ο τρίτος κάτω από την εκκλησία της Παναγίας της Περιβλεπτού και ο τέταρτος κάτω από την εκκλησία της Παναγίας Δεξιιάς.

Όταν ήθελε να προσευχηθεί η βασίλισσα Βεργίνα, άνοιγε από το παλάτι της μια πόρτα, κατέβαινε μια σκάλα και περπατούσε από τις υπόγειες στοές προς τις τρεις εκκλησίες. Μαζί της έπαιρνε το παιδί της και μια δούλα. Όταν οι Τούρκοι μπήκαν από την περιοχή "Γιολά Γκελντί", δηλ. το μέρος από όπου ήρθαν" (Γαβριηλίδης Θωμάς,1997) και κατέλαβαν την πόλη, η βασίλισσα Βεργίνα τους έβλεπε από το παλάτι της. Όταν κατάλαβε πως κινδύνευε πήρε το παιδί της κατέβηκε από το παλάτι και στάθηκε στη μέση της γέφυρας της Μπαρμπούτας. Πριν πέσει στο ποτάμι είπε:" Όπως γάζει το παιδάκι μου, έτσι να γάζει το ποτάμι. Όπως τρέμει το κορμάκι μου, να τρέμει το γεφύρι. Όπως τρέχουν τα ματάκια μου, να τρέχουν κι οι διαβάτες".

Αυτά είπε και μετά έπεσε στο ποτάμι με το παιδί της και πνίγηκαν.

Οι κατάρες της βασίλισσας Βεργίνας μας θυμίζουν τα λόγια της γυναίκας του πρωτομάστορα, όταν θυσιαζόταν για να στεριώσει το γεφύρι.

Σύμφωνα με τον Γαβριηλίδη Θωμά, η βασίλισσα Βεργίνα ήταν πραγματικό πρόσωπο και καταγόταν από την ονομαστή οικογένεια των Σουλτάνων Παλαιολόγων. Από βυζαντινές και άλλες πηγές αναφέρεται πως η αρχοντική αυτή οικογένεια υπήρχε από τον 13ο-14ο αιώνα στη Βέροια και είχε στην κατοχή της κτήματα και στην περιοχή Παλατισιών - Μελίκης.(Γαβριηλίδης Θ.,1997).

Αντίθετα την ιστορική ύπαρξη της βασίλισσας Βεργίνας δε δέχεται ο ιστορικός συγγραφέας Χιονίδης Γεώργιος, ο οποίος υποστηρίζει πως ο μύθος της είναι μεταγενέστερο δημιούργημα της λαϊκής φαντασίας, η οποία επηρεάστηκε από την ύπαρξη του πύργου (Χιονίδης Γ.,1970).

Υπολείμματα αυτού του «πύργου της βασίλισσας Βεργίνας» υπάρχουν σήμερα κοντά στην πλατεία Δικαστηρίων (παλαιότερα: πλατεία Ωρολογίου). Σύμφωνα με το Χριστόδουλο Αναστάσιο αλλά και τον Χιονίδη Γεώργιο, ο πύργος κατεδαφίστηκε από τους Τούρκους το 1909 και οι πέτρες του χρησιμοποιήθηκαν για την ανέγερση του τουρκικού σχολείου της πόλης, στο οποίο σήμερα στεγάζεται το 3^ο - 14^ο Δημοτικό Σχολείο (Χριστοδούλου Αν., 1960, Χιονίδη Γεώργιος, 1970). Κατασκευαστής του πύργου αυτού αναφέρεται ο κράλης της Σερβίας Δουσάν (Χιονίδη Γ., 1970).

7. Η γέφυρα Καραχμέτ ή του Σινάν Μπέη ή της Παναγίας Δεξιάς

Πρόκειται για μια καλά δομημένη μονότοξη γέφυρα. Είναι η μοναδική γέφυρα που άντεξε στα ορμητικά νερά του Τριπόταμου κατά την πλημμύρα του 1935. Το μεγάλο ύψος της και η στιβαρή κατασκευή της (τα δυο βάθρα της είναι γερά θεμελιωμένα σε βράχο) ήταν οι λόγοι που, αν και έπαθε μεγάλες ζημιές, η καμάρα της άντεξε και δεν κατέρρευσε.

Μετά την πλημμύρα η γέφυρα επισκευάστηκε και επιστρώθηκε με κανονικό καλντιρίμι, παίρνοντας τη μορφή που έχει ακόμη και σήμερα. Στη γέφυρα προστέθηκαν αριστερά και δεξιά του οδοστρώματος σιδερένια κάγκελα, για την ασφάλεια των διερχομένων.

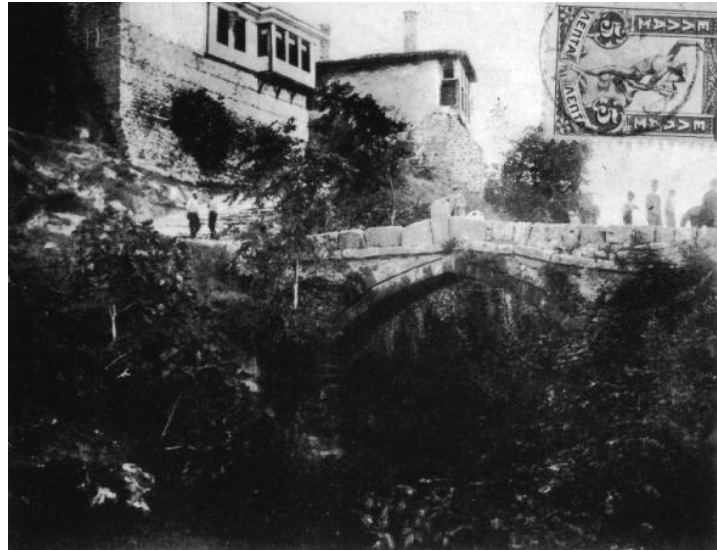
Είναι η μοναδική γέφυρα για την οποία υπάρχουν ιστορικές πληροφορίες για το έτος κτισίματος και τον κατασκευαστή της. Προέρχονται από τον Τούρκο περιηγητή Εβλιγιά Τσελεμπί, ο οποίος επισκέφθηκε τη Βέροια τον 17ο αιώνα. Σύμφωνα με αυτόν, η γέφυρα χτίστηκε στις 23-12-1585 ή στις 11-12-1586, στηριζόμενος σε χρονόγραμμα που υπήρχε πάνω στην κεντρική πέτρα της καμάρας (τουρκική χρονολογία :έτος 994).

Μάστορας της γέφυρας μνημονεύεται ο ονομαστός τεχνίτης Σινάν Μπέη, στον οποίο οφείλει και την πρώτη της ονομασία (γέφυρα του Σινάν Μπέη). Είναι αυτός ο τεχνίτης "ο μεγαλύτερος Τούρκος αρχιτέκτων", ο οποίος ήταν ελληνικής καταγωγής, παιδομαζώματος, που έζησε το 16ο αιώνα (Τσότσος Γ., 1997) και στον οποίον αποδίδονται τα ωραιότερα τζαμιά της Πόλης του 16ου αιώνα (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ.Ι΄., σελ. 418).

Ο Εβλιγιά Τσελεμπί την αναφέρει ως τη μοναδική γέφυρα που συνάντησε στην πόλη και την χαρακτηρίζει ως "υποδειγματική γέφυρα του Σινάν Μπέη... σαν ένα ουράνιο τόξο ψηλό σαράντα οργιές"(Δημητριάδης Β.,1973).Γνωρίζουμε πως η οργιά ήταν μονάδα μήκους, ίση με την απόσταση των χεριών τεντωμένων στα πλάγια, (Μπαμπινιώτης Γ.,1998).Υπολογίζοντας το ύψος της γέφυρας κατά τον χαρακτηρισμό του Τσελεμπί, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως ήταν υπερβολικός στην εκτίμησή του καθώς η γέφυρα ,σύμφωνα με τον Τσότσο Γεώργιο, έχει ύψος 10μ. από την κοίτη του ποταμού, μήκος 20μ., και πλάτος 2,20μ. (Τσότσος Γεώργιος, 1997).

Από τη μαρτυρία του Εβλιγιά Τσελεμπί ότι ήταν η μοναδική γέφυρα στην πόλη, συμπεραίνουμε πως πρέπει να είναι η πρώτη πέτρινη καμαρωτή γέφυρα που κτίστηκε στη Βέροια την εποχή της

Τουρκοκρατίας. Η διαπίστωσή μας ενισχύεται από την ιστορική μαρτυρία της απόφασης του Μητροπολίτη Βενέδικτου το 1869, να γίνεται η κατάδυση του Τιμίου Σταυρού από τη γέφυρα αυτή. Οι δυο αυτές μαρτυρίες μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως οι άλλες δυο πέτρινες γέφυρες (του Φούρναρη και του Σταυρού) πρέπει να χτίστηκαν μετά από αυτή την χρονολογία και επομένως είναι μεταγενέστερες της Καραχμέτ.

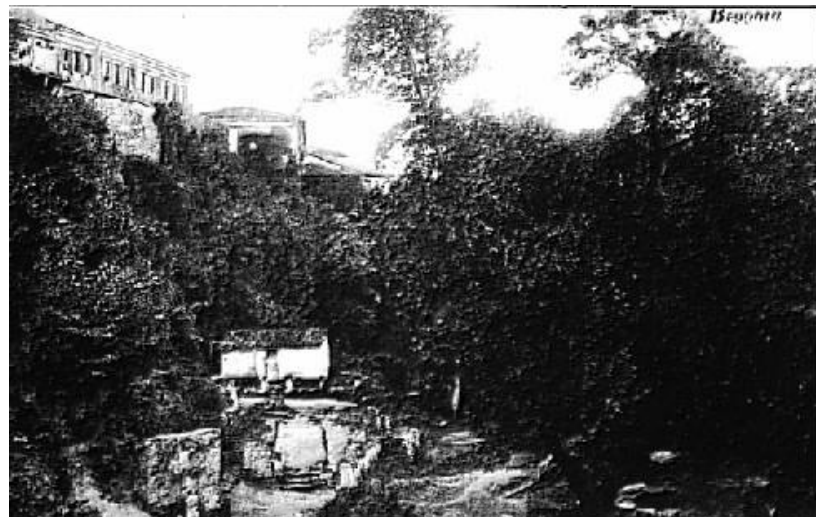
Την τουρκική της προέλευση μαρτυρά το οξυκόρυφο τόξο της, σημάδι ανατολικής τεχνοτροπίας, (Τσότσος Γ.,1997· Μαντάς Σπ.,2000) καθώς και η ονομασία της ως «γέφυρα Καραχμέτ». Για την ονομασία αυτή υπάρχουν διαφορετικές απόψεις. Ο Γαβριηλίδης Θωμάς την αποδίδει σε κάποιον Τούρκο Καρά-Αχμέτ, ιδιοκτήτη του ομώνυμου καφενείου που υπήρχε κοντά στη γέφυρα (Γαβριηλίδης Θ.,1999),ενώ ο Σβαρνόπουλος Στέλιος στην ανάλυση της ονομασίας σε "καρά-ραχμέτ" που σημαίνει "μαύρη συγχώρηση" (Σβαρνόπουλος Στ., 1984).Ο Γιάννης Αλεξιάδης δίνει τη δική του μαρτυρία, υποστηρίζοντας πως η ονομασία Καραχμέτ προέρχεται από τη λέξη "Καρά" που σημαίνει "μαύρος" και το όνομα Αχμέτ, ο οποίος "έσπειρε πλατάνια δίπλα στο ποτάμι, άνοιξε τον τόπο και εκεί περνούσε την ώρα του"(Αλεξιάδης Γ.,1984).

Αναφέρεται και ως "γέφυρα της Παναγίας Δεξιάς" από την ομώνυμη εκκλησία που υπάρχει κοντά στη γέφυρα (Γαβριηλίδης Θ.,1999).

Τέλος, ο Σιδηρόπουλος Νίκος, αποδίδει την ονομασία της σε κάποιον τιμαριούχο(μπέη ή πασά ή κεχαγιά) (Σιδηρόπουλος Ν.,1992).

8. Το καφενείο Καραχμέτ

Ήταν ένα φτωχικό κέντρο αναψυχής το οποίο αρχικά είχε πελάτες Τούρκους κατοίκους της Βέροιας. Από φωτογραφία του που έχουμε τοποθετούμε στην περιοχή της κοίτης

του Τριπόταμου, κάτω από την εβραϊκή συναγωγή. Από τη γέφυρα Καραχμέτ ξεκινούσε ένα μικρό δρομάκι το οποίο οδηγούσε στο καφενείο. Στο κέντρο του καφενείου Καραχμέτ ή Καραχμέτη υπήρχαν δυο πανύψηλα πλατάνια και γύρω-γύρω από αυτά υπήρχε ένας πέτρινος τοίχος. Το υπόλοιπο μέρος του καφενείου ήταν ανοικτό, με τραπεζάκια στη σειρά για τους πελάτες. Εκεί συχνάζαν μερακλήδες Βεριοίτες και πέρναγαν την ώρα τους πίνοντας καφέ, γκαζόζα και συνάλκο, προϊόν του φημισμένου στην εποχή του, παγοποιείου του Σαγήρογλου (Αλεξιάδης Γιάννης, 1995). Το συνάλκο έμοιαζε με γκαζόζα, ήταν χρωματιστό, εύγευστο και είχε ευχάριστο άρωμα. Ήταν ακριβότερο από την γκαζόζα κατά μισή δραχμή.

Το καφενείο παρασύρθηκε από τα ορμητικά νερά του ποταμού στην πλημμύρα του 1935.

Κάτω από το καφενείο υπήρχε η ονομαστή πηγαία βρύση Καραχμέτ, την οποία χρησιμοποιούσαν οι κάτοικοι της Βέροιας για την προμήθεια νερού με στάμνες (Αλεξιάδης Γιάννης, 1962), έως το 1926, οπότε και κατασκευάστηκε το υδραγωγείο της πόλης, το λεγόμενο Ακ Σουγιού(, Ζάχος Στ., 1979, Αλεξιάδης Γ., 1984).

Η βρύση αυτή, σύμφωνα με τον παραπάνω συγγραφέα δεν παρασύρθηκε στην πλημμύρα του 1935. Αντίθετη άποψη έχει ο Γαβριηλίδης Θωμάς, ο οποίος αναφέρει πως η βρύση Καραχμέτ παρασύρθηκε μαζί με το ομώνυμο εξοχικό κέντρο (Γαβριηλίδης Θ., 1999). Σήμερα υποθέτουμε πως είτε έχει στερέψει, είτε σκεπάστηκε από τα χόρτα και τα χώματα. Ελπίζουμε σε μια γενναία απόφαση του Δημοτικού συμβουλίου για την ανάδειξη της πηγαίας βρύσης και την επαναχρησιμοποίησή της από τους κατοίκους της πόλης.

9. Ο υδρόμυλος στην περιοχή Μουαρίφ

Ο υδρόμυλος αυτός υπήρχε νότια της γέφυρας του Σταυρού και πολύ κοντά σε αυτήν, όπως φαίνεται στη φωτογραφία. Από μαρτυρίες κατοίκων της Βέροιας αναφέρεται πως ανήκε στην οικογένεια Ντουφόπουλου.

Ο υδρόμυλος εκμεταλλευόταν την ορμή των νερών του ποταμού για τη λειτουργία του και εξυπηρετούσε τις

ανάγκες των κατοίκων της γύρω περιοχής για το άλεσμα των σιτηρών.

Το όνομα "μουαρίφ" είναι τούρκικο και προέρχεται από το ομώνυμο τούρκικο εξοχικό κέντρο Μουαρίφ, που υπήρχε πάνω από τη γέφυρα του Σταυρού, στη θέση όπου σήμερα είναι το κέντρο διασκέδασης, δίπλα στο κτίριο της Δ.Ε.Η.

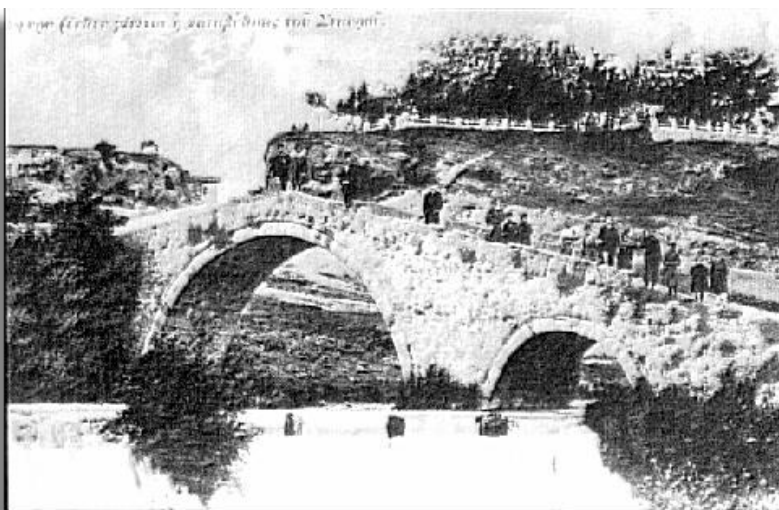
Στο κέντρο αυτό προσφέρονταν καφεδάκι, λουκούμι, βανίλια και φυσικά γκαζόζα (Αλεξιάδης Γ., 1984).

Η λέξη "μουαρίφ" ερμηνεύεται ως "γνώριμος" από το "μα-ρούφ" και ως γνωριμία από το "μου-αρεφέ" (Γαβριηλίδης Θωμάς, 1999).

Ο υδρόμυλος είχε την τύχη των περισσότερων κτισμάτων που βρίσκονταν στην κοίτη του Τριπόταμου.

10 . Η γέφυρα του Σταυρού ή του Χατζηκάβουρα

Βρίσκονταν τριάντα μέτρα περίπου νότια της σημερινής τσιμεντένιας γέφυρας ,κάτω από το κτίριο της Δ.Ε.Η και έχει την ίδια ονομασία. Ήταν όμοια στο σχήμα με τη γέφυρα του Φούρναρη, χτισμένη με πωρόλιθο. Είχε δυο τόξα ,ένα μεγάλο και ένα μικρό και ήταν στρωμένη με καλντιρίμι (στενό οδόστρωμα). Το περιτοίχισμά της ήταν από πελεκητή πέτρα. Από τις γραπτές και εικονικές μαρτυρίες που υπάρχουν

συμπεραίνουμε πως ήταν στενά συνδεδεμένη με τις θρησκευτικές εκδηλώσεις των χριστιανών κατοίκων της Βέροιας, καθώς εκεί γιορτάζονταν τα Θεοφάνια, έθιμο το οποίο διατηρείται ακόμη και σήμερα (Μελετίδης Γ.,1995, Γαβριηλίδης Θ.,1999, Αλεξιάδης Γ.,1984, Χριστοδούλου Αν.,1960).

Ήταν μια ψηλή, αγέρωχη καμαρωτή γέφυρα, λίγο επικλινή στα άκρα, φαρδιά με το οδόστρωμά της στρωμένο με πέτρες ή πλάκες (καλντερίμι) και με περιτοίχισμα ψηλό και σταθερό, χοντρή στις βάσεις και λεπτότερη στη μεγάλη κεντρική καμάρα της.

Εξυπηρετούσε τις ανάγκες των κατοίκων για τη μετακίνησή τους προς τη Νάουσα, Έδεσσα, Γιαννιτσά καθώς και προς τα Ματζίρικα, το Καρσί Μαχαλά, την Παναγία Δοβρά, το Κωστοχώρι και τη Φυτειά.

Κατά την πλημμύρα του 1935,η γέφυρα παρασύρθηκε από τα ορμητικά νερά του ποταμού. Στη θέση της τοποθετήθηκε πρόχειρα μια ξύλινη για να αποκατασταθεί η επικοινωνία με τις παραπάνω περιοχές. Η "προσωρινή" αυτή λύση κράτησε μέχρι τη δεκαετία του 1970,οπότε και αντικαταστάθηκε από μια τσιμεντένια, η οποία υπάρχει ακόμη και σήμερα.

11. Η πλημμύρα του 1935

Οριακό γεγονός για την ύπαρξη των περισσότερων πέτρινων γεφυριών ήταν η πλημμύρα του 1935,η οποία προκάλεσε ανθρώπινες απώλειες και υλικές ζημιές.

Η εφημερίδα "ΑΣΤΗΡ" Βέροιας, στο φύλλο της με αριθμό 357/244 και ημερομηνία 12/12/1935 περιγράφει στην πρώτη της σελίδα με δραματικό ύφος το γεγονός, βάζοντας ως τίτλο "Η ΠΛΗΞΑΣΑ ΤΗΝ ΒΕΡΟΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΜΑΣ ΣΥΜΦΟΡΑ" (ΑΣΤΗΡ,1935).

Από την περιγραφή αυτή συμπεραίνουμε πως όλες οι γέφυρες, εκτός της Καραχμέτ, και όλα τα κτίσματα που βρισκόταν κατά μήκος της κοίτης του ποταμού παρασύρθηκαν.

Σύμφωνα πάντα με την εφημερίδα, αίτιο της πλημμύρας αναφέρεται η καταρρακτώδης βροχή, η οποία ξεκίνησε από την Κυριακή 8 Δεκεμβρίου 1935 και σταμάτησε την Τρίτη 11 Δεκεμβρίου 1935.

Σύμφωνα με την εφημερίδα η κατάρρευση των γεφυριών και των γύρω κτισμάτων ήταν αποτέλεσμα του μεγάλου όγκου των νερών, τα οποία ανήλθαν σε ύψος έως και 15 μέτρα.

Ο Γαβριηλίδης Θωμάς σημειώνει πως η μεγάλη έκταση της καταστροφής, από την πλημμύρα στην περιοχή της Μπαρμπούτας, οφειλόταν στο ότι τα νερά παρέσυραν στο δρόμο τους στερεά υλικά (κορμούς δέντρων, σκουπίδια κ.ά.), τα οποία φράκαραν στις καμάρες των γεφυριών, με συνέπεια αυτές να δεχτούν μεγαλύτερη πίεση και να καταρρεύσουν. Ο ισχυρισμός του Γαβριηλίδη Θωμά πρέπει να είναι σωστός διότι το φράξιμο της καμάρας, από ξύλα και άλλα στέρεα υλικά, αναφέρεται ως αιτία κατάρρευσης ενός γεφυριού (Μαντάς

Σπ.,1984, Ρεβιθιάδου - Τσότσου Αικ.,1999). Μάλιστα αποδεικνύεται η στιβαρότητα της κατασκευής μιας γέφυρας αν θα πέσει από αυτή την αιτία ή όχι.

Για την αντιμετώπιση των έκτακτων αναγκών που παρουσιάστηκαν λόγω των καταστροφών της πλημμύρας ,αποφασίστηκε να γίνει έρανος με σκοπό να μαζευτούν χρήματα για την ανακούφιση των θυμάτων της πλημμύρας.

Στην επιτροπή που συγκροτήθηκε, συμμετείχαν ο Ι.Σπυριδωνίδης διευθυντής Εθνικής Τράπεζας, ο Ι. Χατζηγεωργίου διευθυντής Τράπεζας Ελλάδος κ.ά.(Χριστοδούλου Αν.,1960).

Για την προσωρινή στέγαση των αστέγων χρησιμοποιήθηκε ως κατάλυμα το Γυμνάσιο και το 1ο Δημοτικό Σχολείο Βέροιας και τους χορηγήθηκαν τρόφιμα.

Από το σημερινό αντινομάρχη του Ν. Ημαθίας κ. Σιδηρόπουλο Ορέστη έχουμε μια σημαντική, προφορική μαρτυρία:

«Ήμουν πιτσιρίκος αλλά θυμάμαι την ημέρα εκείνη σαν να ήταν χτες. Είχε χιονίσει τις προηγούμενες μέρες. Πολύ χιόνι. Και ξαφνικά ο καιρός άλλαξε. Σταμάτησαν τα χιόνια και άρχισε η βροχή. Έβρεχε και η θερμοκρασία ανέβηκε. Τα χιόνια έλειψαν απότομα και τα νερά πλημμύρισαν τον τόπο. Μέσα σε λίγες ώρες το ποτάμι είχε πλημμυρίσει. Εμείς το βλέπαμε από το παράθυρο του σπιτιού μας, το οποίο ήταν πάνω από τη γέφυρα Καραχμέτ. Ξαφνικά βλέπουμε τα νερά να σκεπάζουν τη γέφυρα.

Θυμάμαι πως όταν σκοτεινίασε ήρθαν με φανούς θυέλλης οι αρχές του τόπου στο σπίτι μας και από εκεί βλέπανε το νερό που ανέβαινε. Μας είπαν να ετοιμαστούμε να φύγουμε μήπως και το νερό φτάσει μέχρι το σπίτι μας. Ευτυχώς δεν έφτασε.

Το πρωί όταν είχε σταματήσει η βροχή, το νερό είχε φτάσει πολύ ψηλά και ξαφνικά βλέπουμε ,πάει η γέφυρα! Το νερό κατέβασε κούτσουρα και αυτά πηγαίνανε και χτυπούσανε πάνω στη γέφυρα και παρέσυραν όλη τη γέφυρα εκτός από την καμάρα της. Εκείνη έμεινε. Εμείς τότε βρήκαμε τη χαρά μας. Ποιο ήταν το παιχνίδι μας; Να ανεβαίνουμε πάνω στην καμάρα και να βλέπουμε κάτω το ποτάμι. Έτσι και γλιστρούσαμε θα σκοτωνόμασταν. Αλλά εμείς ξεπερνιόμασταν ποιος θα περάσει πιο γρήγορα. Ήμασταν 4 και 5 χρονών παιδιά, τόσο μας έκοβε. που λένε.

Στο διάστημα που έμεινε η γέφυρα μόνο με την καμάρα της εμείς βρήκαμε έναν τρόπο να βγάζουμε το μεροκάματό μας. Λέγαμε στους ηλικιωμένους ,οι οποίοι ήθελαν να περάσουν πάνω από την καμάρα κουβαλώντας πράγματα : «Δώσε μου μπάριμπα μια δραχμή να περάσω εγώ τα πράγματα απέναντι».

Επίσης από την Ευδοξία Τσιαρτάνη, κάτοικο Βέροιας, έχουμε μια άλλη προφορική μαρτυρία για την πλημμύρα του 1935:

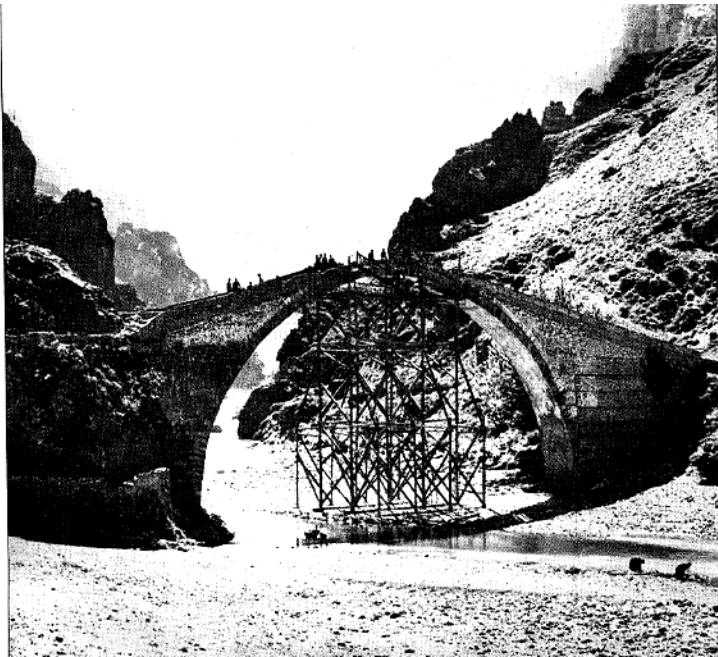
"Το ποτάμι του Τριπόταμου φούσκωνε και οι κάτοικοι της πόλης δεν είχαν πάρει ακόμη χαμπάρι τι γινόταν. Μια γυναίκα κατέβηκε στο ποτάμι θέλοντας να πλύνει τα ρούχα. Γεμίζοντας το καζάνι νερό όπου θα το ζέσταινε για να πλύνει ρούχα, είδε ξαφνικά το ποτάμι να έρχεται κατά πάνω της. Η άτυχη γυναίκα δεν πρόλαβε να φύγει και την πήρε σβάρνα το ποτάμι όπως και το καζάνι. Το νερό καταφέρνοντας να τους παρασύρει και τους δυο μπόρεσε κι έβαλε τη γυναίκα μέσα στο καζάνι. Το νερό σέρνοντας το καζάνι που είχε τη γυναίκα μέσα έφτασε στη γέφυρα του Σταυρού, όπου εκεί υπήρχαν κάτι τσαλιά. Η γυναίκα κρατήθηκε από ένα κλαδί κι έτσι σώθηκε".

Η πλημμύρα του 1935 ξεχάστηκε γρήγορα εξαιτίας των βουλευτικών εκλογών της 26ης Ιανουαρίου του 1936.Εντύπωση μας προκαλεί το γεγονός πως στα επόμενα φύλλα της εφημερίδας δεν αναφέρεται αν πάρθηκαν από τις τοπικές αρχές μέτρα για την αποκατάσταση των ζημιών, για την ανακούφιση των πλημμυροπαθών καθώς και για τον καθαρισμό της κοίτης του Τριπόταμου, ώστε να μην επαναληφθεί η πλημμύρα. Η οποία δυστυχώς επαναλήφθηκε το 1979,προξενώντας μικρότερες καταστροφές από εκείνη του 1935.Από την παρατήρηση της κατάστασης της κοίτης του Τριπόταμου συμπεραίνουμε πως οι δυο πλημμύρες δεν προβληματίσαν τις αρχές της πόλης ,ούτε και το γεγονός της κατάρρευσης τμήματος του δρόμου κοντά στη γέφυρα της Βασιλίσσας Βεργίνας, που συνέβη πριν από λίγα χρόνια.

Ε. Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΙΩΝ

Σαν συγκέντρωναν τα χρήματα οι χωρικοί καλούσαν τους μαστόρους που διέθεταν δικά τους μπουλούκια και τους ανακοίνωναν την πρόθεσή τους. Αυτοί έπρεπε να υποβάλλουν συγκεκριμένο σχέδιο με τη μορφή του γεφυριού καθώς και τη χρηματική απαίτησή τους. Μόλις "έκλεινε" η συμφωνία με το μάστορα, άρχιζε η προετοιμασία.

Πρώτα επιλεγόταν προσεκτικά η θέση του γεφυριού με κριτήρια τη θέση του δρόμου που έπρεπε να διασχίσει το ποτάμι, το σταθερό έδαφος θεμελίωσης -

κατά το δυνατόν βραχώδες - ,το στενότερο πέρασμα του ποταμού (στο μέρος της κοίτης με το μικρότερο πλάτος) και το σημείο του ποταμού με το μικρότερο βάθος.

Μετά την εκλογή της θέσης του γεφυριού, γινόταν η σχεδίαση του από τον αρχιμάστορα, ο οποίος είχε και την ευθύνη της επιλογής και μεταφοράς των υλικών που απαιτούνταν για το κτίσιμο, συνήθως από τη γύρω περιοχή.

Η βασική πρώτη ύλη ήταν ο σχιστόλιθος(ασβεστόλιθοι) και ο ψαμμόλιθος, ενώ το υλικό που τοποθετούνταν ανάμεσα στις πέτρες ήταν μίγμα τριμμένου κεραμιδιού, σβησμένου ασβέστη, ελαφρόπετρα, χώμα, νερό και ξερά χόρτα. Για να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα του μίγματος έβαζαν μαλλί ζώων και ασπράδια αυγών.

Αφού καθοριζόταν ο αριθμός και το σχήμα των λίθων, στη συνέχεια τους πελεκούσαν και τους έδιναν το τελικό τους σχήμα με τα *τόκια* (σφυριά) και τα *μυστριά*. Με τα *γκοβάτια* κουβαλούσαν τη λάσπη.

Πρώτα κτίζονταν τα θεμέλια, κατόπιν στήνονταν οι ξύλινες σκαλωσιές για τις καμάρες.

Το χτίσιμο του γεφυριού ξεκινούσε ταυτόχρονα και από τις δυο μεριές. Η κάθε πέτρα τοποθετούνταν πάνω και λίγο πιο έξω από την άλλη, έτσι ώστε το βάρος να εξασκείται προς τα άκρα, προς τις βάσεις του τόξου.

Οι δυο ομάδες δουλεύοντας προχωρούσαν συγχρόνως προς την κορυφή του τόξου όπου τοποθετούσαν τη μεσαία πέτρα της καμάρας, το «κλειδί».Αυτή η πέτρα πιστεύεται πως κρατούσε ολόκληρο το γεφύρι και πως αν αφαιρούνταν θα έπεφτε το γεφύρι. Από αυτό συμπεραίνουμε πως η στατικότητα του γεφυριού εξασφαλιζόταν εμπειρικά και εξαρτιόνταν περισσότερο από την τέχνη του μάστορα και όχι τόσο από τα υλικά που χρησιμοποιούνταν για το χτίσιμο.

Για να ανακουφίσουν το γεφύρι από την πίεση των νερών του ποταμού, δημιουργούσαν ανοίγματα στα πλαϊνά της καμάρας, τις λεγόμενες ψευτοκαμάρες. Όταν ανέβαινε η στάθμη του νερού, περνούσε ένα μέρος του μέσα από αυτές και έτσι μειωνόταν ο κίνδυνος να καταρρεύσει το γεφύρι.

Για την αντιμετώπιση των πλευρικών πιέσεων των νερών του ποταμού κατασκευάζονταν στο κάτω μέρος της κάθε καμάρας προεξοχές(οι λεγόμενες κόγχες) οι οποίες κατεύθυναν τα νερά

να περάσουν κάτω από τις καμάρες (Τσότσος Γ.,1997) και να μην επιτρέψουν τον στροβιλισμό των νερών, ο οποίος ήταν επικίνδυνος για το γεφύρι(Μαντάς Σπ.,1984).

Παρατηρώντας φωτογραφίες των πέτρινων γεφυριών της Βέροιας, συμπεραίνουμε πως οι μάστορες που τα έκτισαν δε φρόντισαν να ενισχύσουν τη στατικότητα των γεφυριών με τις παραπάνω προσθήκες, είτε από άγνοια είτε από σιγουριά για τη σταθερότητα της κατασκευής τους. Δυστυχώς η παράλειψη αυτή απέβη μοιραία κατά την πλημμύρα του 1935.

Το οδόστρωμα της γέφυρας στρωνόταν συνήθως με πέτρες που σχημάτιζαν λιθόστρωτο καλντερίμι (στενό δρομάκι) για τη διέλευση πεζών και ζώων. Αριστερά και δεξιά του τοποθετούσαν λαξευτές επίπεδες πλάκες, τις λεγόμενες "αρκάδες"(από την τουρκική λέξη "arka" που σημαίνει "ράχη" "και πίσω μέρος") για να ενισχύσουν την ασφαλή διάβαση του γεφυριού.

Αρκάδες είχαν όλες οι πέτρινες γέφυρες της Βέροιας όπως φαίνεται σε παλιές φωτογραφίες τους και οι οποίες παρασύρθηκαν από την πλημμύρα του 1935.

ΣΤ. ΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΙΩΝ

1. Τα μπουλούκια

Συνήθως ένα πλήρες μπουλούκι περιελάμβανε 10-12 μαστόρους, 8-10 μαστορόπουλα και γύρω στα 10-15 ζώα (μουλάρια ή γαϊδουράκια).Σπάνια τα μέλη του μπουλουκιού υπερέβαιναν τα 25 άτομα. Ο καταμερισμός της εργασίας ρυθμιζόταν από τον πρωτομάστορα, ανάλογα με την ειδικότητα που είχε το κάθε μέλος της ομάδας.

Οι μάστορες ονομαζόταν και "κιοπρουλήδες" από την τουρκική λέξη köprücüler δηλ. κατασκευαστές γεφυριών (Βέρα Μουταφτσίεβα,1990).

Επικεφαλής της ομάδας ήταν ο πρωτομάστορας, ο οποίος βιάδιζε πάντα μπροστά (μάστορας: από τη λατινική λέξη magister, που σημαίνει "άρχων , επιστάτης, παιδαγωγός).

Ακολουθούσαν οι μάστορες :πελεκάνοι, χτίστες, μαραγκοί ,ασβεστάδες, νταμαρτζήδες και τελευταία τα μαστορόπουλα. Πάνω στα μουλάρια είχαν τα εργαλεία τους : τσοκάνια ή τσόκια, καζμάδες, βελόνια, πηλοφόρια καλέμια...

Ο πρωτομάστορας, οι μάστορες, οι βοηθοί τους και τα μαστορόπουλα αποτελούσαν το γνωστό μπουλούκι (από την τουρκική λέξη bolük που σημαίνει συντροφιά, τσούρμιο).Ήταν γνωστοί και ως ισνάφ ή ενσάφ, οι οποίες στα νεοελληνικά αποδόθηκαν ως σινάφι. Τις συντεχνίες ή σινάφια τις συναντούμε κυρίως στα αστικά κέντρα ενώ τα μπουλούκια στα χωριά.

Κάθε μέλος της ομάδας ειδικεύονταν σε ένα είδος εργασίας. Πολλές φορές όμως βοηθούσαν ο ένας τον άλλο.

Οι μάστορες δούλευαν κατά ζεύγη, ο ένας από την εσωτερική πλευρά της καμάρας και ο άλλος από την εξωτερική. Ο πρώτος ήταν ο πιο έμπειρος και παλαιότερος χτίστης και ονομαζόταν φατσαδόρος, ενώ ο δεύτερος ,πιο νέος και άπειρος, μεσομάστορας.

Οι πελεκάνοι λάξευαν τ' αγκωνάρια (γωνιόλιθους), τα υπέρθυρα τις παραστάδες (θυρώματα) με το σφυρί και το τσόκι. Η δουλειά του πελεκάνου απαιτούσε πολύχρονη πείρα της οικοδομικής τέχνης και κάποια καλλιτεχνική ευαισθησία. Έτσι, τις περισσότερες φορές την ειδικότητα αυτή την ασκούσε ο πρωτομάστορας, ο οποίος γώνιαζε το οικοδόμημα και σκάλιζε στ' αγκωνάρια λουλούδια και σταυρούς.

Οι λασπιτζήδες έφτιαχναν τη λάσπη σκέτη ή με ασβέστη και εφοδίαζαν με αυτή τους χτίστες. Επιβλέπανε ακόμη τα μαστορόπουλα.

Τα μαστορόπουλα ήταν τελευταία στην ιεραρχική πυραμίδα του μπουλουκιού. Ήταν μικρά παιδιά, ανίψια ή άλλοι συγγενείς των μαστόρων, τα οποία μάθαιναν την τέχνη των χτιστών. Τα μαστορόπουλα λεγόταν ψυχογιόι και υπερέτες. Προσλαμβάνονταν με μια σύμβαση ανάμεσα στον πρωτομάστορα και στην οικογένεια του παιδιού, το λεγόμενο ρόγιασμα (από τη λατινική λέξη *roga* <rogare ελλ. ρόγα = μισθός και ρόγιασμα = μίσθωση).

Σύμφωνα με τη συμφωνία οι υπηρεσίες του παιδιού εκμισθώνονταν από τον πατέρα, τον κηδεμόνα ή τη χήρα μάννα σ' ένα μάστορα με αντάλλαγμα την εκμάθηση της τέχνης και κάποια μικρή αμοιβή.

Τα μαστορόπουλα βοηθούσαν στη δουλειά κουβαλώντας πέτρες, χώμα κι άμμο αλλά κι εκτελώντας αγγαρείες που τους ανέθεταν οι χτίστες. Μετά από δουλειά 8-10 χρόνων γίνονταν χτίστες. (Κωνσταντινόπουλος, 1983)

Το μπουλούκι αναχωρούσε για τον τόπο εργασίας τον Απρίλη, ανήμερα του Αγίου Γεωργίου και επέστρεφαν το Φθινόπωρο, στη γιορτή του Αγίου Δημητρίου (Μαντάς Σπ., 1984).

Πολλές φορές το κτίσιμο κρατούσε περισσότερο από δυο χρόνια, οπότε τα μαστορόπουλα έμεναν μακριά από τις οικογένειές τους όλο αυτό το διάστημα. Στο ποίημα του Κοτζιούλα Γιώργου «Το μαστορόπουλο» αποδίδεται ο πόνος του αποχωρισμού του από την οικογένεια:

Τον πήραν τον Κολιό
τον πήραν οι μαστόροι,
παιδί απ' το σχολειό
να μάθει πηλοφόρι

Καρδιά πονετική
τον ξέβγαλε με κλάμα:
"Τετράδη, Κυριακή
θα καρτερώ για γράμμα".

δε σώνει άλλο να ιδεί,
παιδεύεται το μάτι
κρατούσε ένα ραβδί,
το στρώμα του στην πλάτη.

Μας έφυγε ο Κολιός
κι είχε μια τέτοια λύπη
θα'ναι όλοι εδώ τ' Αϊ- Λιος
και μόνο αυτός θα λείπει.

(Γιώργος Κοτζιούλας,)

Όταν έφτανε η ώρα της μοιρασιάς όλο το μπουλούκι μαζευόταν γύρω από ένα μάλλινο ύφασμα, το λεγόμενο "σάισμα", όπου άπλωναν τα χρήματα της αμοιβής για το κτίσιμο του γεφυριού.

Σύμφωνα με την προφορική μαρτυρία της Μαρίας Νιώπα κατοίκου Βέροιας ετών 75 έχουμε τις παρακάτω πληροφορίες για το σάισμα.

Το σάισμα γινότανε από μαλλί γιδίσιο (μαύρο ή άσπρο). Αφού κούρευαν τις κατσίκες, έπαιρναν το μαλλί και το περνούσανε από τα χτένια, δίχως να το πλένουνε. Έστερα το γνέθανε στο τσιτρίκι, το κάνανε μασούρια και όταν ήθελαν να έχει κόκκινο χρώμα το έβαφαν. Κατόπιν το υφαίνανε στον αργαλειό σε μακριές λουρίδες, τις οποίες τις έραβαν ανά

τέσσερις ή πέντε ανάλογα με το μέγεθος που ήθελαν να έχουν. Ύστερα το πήγαιναν στο μπατάκι όπου με την κατάλληλη επεξεργασία έκαναν τις ίνες του σφικτές. Όταν στέγνωσε ήταν έτοιμο για χρήση.

2. Τα κουδαρίτικα, η μυστική γλώσσα των μαστόρων

Οι μάστορες αναγκάζονταν να ταξιδεύουν σε άγνωστους τόπους, να έρχονται σε επαφή με άγνωστους ανθρώπους, οι οποίοι μιλούσαν γλώσσες που δεν καταλάβαιναν, με ξένες συνήθειες, ήθη και έθιμα με άλλες θρησκείες. Ακόμη είχαν το φόβο του αφεντικού, της διαρροής των μυστικών της τέχνης τους, της άρνησης της πληρωμής τους από κακοπληρωτή νοικοκύρη.

Η έλλειψη ασφάλειας που ένοιωθαν καθώς και η απομόνωση από το κοινωνικό περιβάλλον τους ανάγκασε να "εφεύρουν" μια νέα γλώσσα, την οποία μόνο αυτοί καταλάβαιναν, τα κουδαρίτικα ή μαστόρκα (από τη λέξη κούδας που σημαίνει χτίστης).

Στην Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, τ. 35, σελ.329, στο λήμμα "κουδαρίτικα", διαβάζουμε:

"κουδαρίτικα: η συνθηματική γλώσσα των πλανόδιων παραδοσιακών οικοδόμων (κουδαράϊων) της Ηπείρου - κυρίως από την Κόνιτσα και τα Τζουμέρκα, της Δ.Μακεδονίας, αλλά και της Θεσσαλίας και Στερεάς).

Σύμφωνα με το Μαντά Σπύρο, τα κουδαρίτικα "πρέπει να πρωτάρχισαν να σκαρώνονται στην Πυρσόγιαννη και τη Βούρμπιανη, τα δυο σημαντικότερα μαστοροχώρια της Ηπείρου (Μαντάς Σπ.,1984). Ήταν ένα μίγμα από ελληνικές, βλάχικες, τούρκικες, τσιγκάνικες και εβραϊκές λέξεις.

Από τα κουδαρίτικα δανείστηκε λέξεις και το τοπικό γλωσσικό ιδίωμα. Έτσι η ονομασία Σέλι προέρχεται από τα κουδαρίτικα «σέλο» που σημαίνει χωριό (Τζαφερόπουλος Απ.,1969, Σβαρνόπουλος Στ.,1984).

Στα κουδαρίτικα ο καφές λέγεται «σκρούμπους», όπως επίσης και στο βεροιώτικο γλωσσικό ιδίωμα το καμένο φαγητό λέγεται «σκρούμπους» αλλά και στα βλάχικα η καμένη κλωστή λέγεται «σκρούμπους» (Σβαρνόπουλος Στ.,1984).

Σημαντική μαρτυρία για τα κουδαρίτικα, έχουμε από τον αείμνηστο βεροιώτη συγγραφέα Σβαρνόπουλο Στέλιο, στο βιβλίο του Πατριδογνωσία της Βέροιας, Βέροια 1984.

Σύμφωνα με αυτόν, τα γνωρίσματα της μυστικής αυτής γλώσσας είναι "οι αποβολές φωνηέντων τόσο τελικών όσο και ενδιάμεσα στη λέξη, οι μετατροπές των καταλήξεων από -ος και -ης σε -ους, οι πολλές συνεκφωνήσεις ..." (Σβαρνόπουλος Στ.,1984).

Παραθέτουμε ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα από τα κουδαρίτικα, όπως τα αναφέρει ο παραπάνω συγγραφέας:

α. σχετικά με το αφεντικό

- Ο σφέλς' δε μας ξέσυρε τον τσέπο, τί ράπο να του κάνουμε; = ο νοικοκύρης δεν μας έδωσε λεφτά, τί δουλειά να του κάνουμε;
- ξέφκιασε ο μπαρός = έρχεται το αφεντικό

β. σχετικά με τις συνθήκες εργασίας

- ταμπακίζε και δε φοράμε ράπο = βρέχει και δεν έχουμε δουλειά.
- παρχαλίζω ζούτο = χτίζω ντουβάρη
- πόσις ματσούκις τράβ'σις σήμερα; = πόσες πήχες έχτισες σήμερα;
- ράξ' τε για μπραχάλα = σηκωθείτε για δουλειά
- μη ξεφλιάς, θα μας τσιλίσ' νε = μη μιλάς θα μας ακούσουν
- να ξεσυρθεί ο λαγός να ραξ ουξιά = να πάει το παιδί να φέρει νερό.

γ. σχετικά με το φαγητό

- τί θα μανέψουμε, κούδα, του μακρύ; = τί θα φάμε μαστορα στο γεύμα;
- θα μανέψουμε ζιούπινα μι κουρκουμβέτι = θα φάμε πίτα με κολοκύθι
- μανεύουμι μάνο, μίχου, νιροπούλια κι τ'ς πirsότερες ντένις πρασνάδια κι φουσκοκοίλια = τρώμε ψωμί, κρέας, κουκιά, ψάρια και τις περισσότερες μέρες λάχανα και φασόλια.

3. Το κόστος των γεφυριών

Οι χτίστες αναλάμβαναν το κτίσιμο μιας γέφυρας συνήθως με τον πήχη (μονάδα μήκους ίσο με 64 εκατοστά του μέτρου), αλλά και κατά αποκοπή, δηλαδή με συμφωνία για το τελικό ποσό υπογράφοντας συμβόλαιο (Κωνσταντινόπουλος Χρ., 1983).

Η τιμή καθοριζόταν από τις διαστάσεις του γεφυριού, το βαθμό δυσκολίας ανέγερσής του, τα υλικά δόμησης, την παροχή τροφής στους μαστόρους, τον ανταγωνισμό άλλων μπουλουκιών, τη φήμη του πρωτομάστορα κ.ά.

Το μεροκάματο ήταν 30 παράδες ή 0,75 γρόσια. Τα μικρά γεφύρια κόστιζαν από 3.000 έως 10.000 γρόσια ενώ τα μεγάλα γεφύρια κόστιζαν πάνω από 100.000 γρόσια ή 1.000 οθωμανικές λίρες (1 οθωμ. λίρα = 100 γρόσια. Η οθωμανική λίρα καθιερώθηκε σαν επίσημο νόμισμα του τουρκικού κράτους στα τέλη του 17ου αιώνα).

Το κόστος κατασκευής ενός γεφυριού ανελάμβανε συνήθως ένας Τούρκος άρχοντας της περιοχής, όπως ο Αχμέτ Κουρτ Πασάς, ή Έλληνας, όπως ο Αλέξης Μίσιος από το Μονοδέντρι, ακόμη και Μητροπολίτης, όπως ο Βησσαρίωνας από την Πόρτα-Παναγιά των Τρικάλων. Πολύ σπάνια το ανελάμβανε κάποιος έμπορος, όπως ο Αρτινός μπακάλης Γιάννης Θιακογιάννης, ο οποίος χρηματοδότησε το κτίσιμο του φημισμένου γεφυριού της Άρτας.

Πολλές φορές οι χτίστες αναλάμβαναν οι ίδιοι τα έξοδα διατροφής τους "με σούλα τα έξοδα δικά τους", επειδή το αφεντικό γνώριζε πως η σίτιση των μαστόρων στοίχιζε πολλά καθώς αυτοί " επινοούσαν χίλιους δυο τρόπους για να τρώνε και να πίνουν καλά" (Κωνσταντινόπουλος Χρ., 1983).

Όταν το αφεντικό ήταν δύστροπος ή κακοπληρωτής, οι μαστορες σκαρφιζόταν ένα σωρό τρόπους για να γλιτώσουν από αυτόν, όπως τη σταδιακή εγκατάλειψη του γιαπιού, το οποίο κανένα άλλο μπουλούκι δεν ανελάμβανε να αποτελειώσει και την πολύωρη διακοπή εργασίας για το μεσημεριανό φαγητό (Μαντάς, 1984). Πολλές φορές εξαπατούσαν τον εργοδότη με διάφορα τεχνάσματα (Κωνσταντινόπουλος Χρ., 1983).

4. Οι συνθήκες εργασίας

Οι συνθήκες εργασίας των χτιστών ήταν πολύ δύσκολες. Δούλευαν από την ανατολή του ήλιου έως τη δύση του, με μόνη διακοπή για το μεσημεριανό φαγητό (Μαντάς, 1984, Κωνσταντινόπουλος Χρ., 1983).

Πριν να ξεκινήσουν το χτίσιμο, φρόντιζαν να βρουν ένα κατάλυμα για να μείνουν. Πολλές φορές κατασκεύαζαν οι ίδιοι μια καλύβα για να μείνουν και να διαφυλάξουν τα εργαλεία τους.

Πολλοί μαστορες, εξαιτίας της επίπονης και γεμάτης άγχος εργασίας τους πάθαιναν ατυχήματα και έμεναν ανάπηροι ή άφηναν την τελευταία τους πνοή στις σκαλωσιές.

Ο Αλβανός συγγραφέας Ισμαήλ Κανταρέ στο βιβλίο του "Το γεφύρι με τις τρεις καμάρες» γράφει: "Πριν το χτίσιμο ο πρωτομάστορας έκτισε μια καλύβα για να μείνει. Κατά το χτίσιμο του γεφυριού, η ομάδα των χτιστών διέτρεξε πολλούς κινδύνους. Μερικοί τεχνίτες έπεσαν στους λάκκους με τον ασβέστη. Άλλοι ακρωτηριάστηκαν από το μαγκάνι και άλλοι παρασύρθηκαν από το ποτάμι. (Κανταρέ Ισμ, 1989)

Αμείλικτος αντίπαλος των μαστόρων ήταν ο χρόνος. Το γεφύρι έπρεπε να στεριώσει πριν έρθει το Φθινόπωρο. Ο συγγραφέας Φακίνος Άρης, στο βιβλίο του "Το όνειρο του πρωτομάστορα Νικήτα" γράφει: "Ο ίδιος ο πρωτομάστορας μαζί με τους βοηθούς του περνούσε ώρες ολόκληρες πάνω στις σκαλωσιές. Δούλευαν χωρίς διακοπή για να προλάβουν να ανεβάσουν τις κολόνες του γεφυριού πάνω από τη στάθμη των νερών πριν έρθει το Φθινόπωρο κι αρχίσει να φουσκώνει ο καταραμένος Ουγιάν (Φακίνος Άρης, 2000).

Ο Ισμαήλ Κανταρέ, στο παραπάνω βιβλίο του γράφει επίσης για το ίδιο θέμα: "Τις νύχτες που έβρεχε ο πρωτομάστορας και η ομάδα του φορούσαν αδιάβροχα ρούχα και δούλευαν ασταμάτητα για να τελειώσουν το γεφύρι".

Στις δύσκολες συνθήκες εργασίας τους, ερχόταν να προστεθούν και προβλήματα σχετικά με την υγεία τους καθώς η απλυσία και η αναλλαγή ήταν συνηθισμένο φαινόμενο.

Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω γνωμικό:

"Δε σκιάζομαι την παγωνιά, απόφαση το πήρα,
σκιάζομαι την αναλλαγή, την κριθαράτη ψείρα"

(Κωνσταντινόπουλος Χρ., 1983).

Πολλές φορές ο ίδιος ο πρωτομάστορας έπεφτε θύμα στην προσπάθειά του να στεριώσει γεφύρι, όπως ο άτυχος Γιώργος Κολοκύθας, που σκοτώθηκε το 1892 έξω από τον Προυσό της Ευρυτανίας (Σπύρος Μ.,2000).

Αναφέρονται όμως και περιπτώσεις που το γεφύρι έπεφτε αμέσως μετά την αφαίρεση της σκαλωσιάς, όπως αναφέρει μια προφορική μαρτυρία ενός κτίστη «...ξεφορτώθηκε το γιοφύρι από τους μαστόρους και πήγε να δει ο Πρωτομάστορας και δυο-τρεις άλλοι ,να δούνε κατά πόσο έρχεται εντάξει το κλειδί. Και τότε... τότε σκώθηκε πάνω το γιοφύρι, δεν ήταν τα καλούπια του καλά, σηκώθηκε πάνω, έφυγε το βάρος και τους πήρε όλους μέσα...» (Μαντάς Σπ.,1999).

Μεγάλο πρόβλημα επίσης ήταν και οι ληστές οι οποίοι παραμόνευαν το μπουλούκι και έπεφταν πάνω τους και τους έκλεβαν τους κόπους τους. Για να τους γλυτώσουν, μηχανεύονταν τρόπους απόκρυψής τους ,φτάνοντας ακόμη και στην υπερβολή με το να βάζουν τα χρήματα στα αυτιά των γαιδάρων! (διήγηση του Λαγκαδινού χτίστη Γιώργη Τσότρα, στον Χρ. Νικήτα Στρατολάτη, εφημ. Νέα Γορτυνία,φ.12/21.5.1974).

Όταν τελειώνει το χτίσιμο του γεφυριού και στέγνωνε η λάσπη ανάμεσα στις πέτρες, άρχιζε το ξεκαλούπωμα, δηλ. η απομάκρυνση των υποστηριγμάτων της κάθε καμάρας.

Ήταν η πιο κρίσιμη στιγμή. Αφαιρώντας τις σκαλωσιές , οι πέτρες έπεφταν κατά λίγα εκατοστά προς τα κάτω και σφήνωναν μεταξύ τους. Αν το γεφύρι παρέμενε στη θέση του και δεν έπεφτε τότε οι κόποι τους δεν θα πήγαιναν χαμένοι. Το γεφύρι είχε τελειώσει! Η ανακούφιση όλων συνοδευόταν με χειροκροτήματα και φωνές επιδοκιμασίας.

Μετά τον αγιασμό, ο εργοδότης έδινε στα μέλη του μπουλουκιού δώρα ,όπως κάλτσες, φανέλες, πουκάμισα. Ακολουθούσε τρικούβεργο γλέντι ,στο οποίο συμμετείχε όλο το χωριό.

Μια μαρτυρία για την κατασκευή πέτρινου χτίσματος από παραδοσιακούς μαστόρους, είναι αυτή του διευθυντή του σχολείου μας κ.Νικολάου Λιαπάτη.

"Το 1961 ο πατέρας μου έκτισε το πατρικό μας σπίτι ,στο Βουλγαρέλι Άρτας. Είναι πέτρινο, διώροφο και καλοχτισμένο. Το έχτισαν μαστόρια από ένα γειτονικό χωριό.

Ο πρωτομάστορας λεγόταν Νταλιάνης. Στο συνεργείο του είχε δυο καλούς τεχνίτες- χτίστες, δυο βοηθούς που έχτιζαν από τη μέσα πλευρά, δυο που πελεκούσαν την πέτρα, δυο εργάτες και δυο λασπιάδες. Πριν ξεκινήσουν την κατασκευή έκαναν μια παράγκα- ξύλινη καλύβα για να μείνουν, να μαγειρεύουν και να τρώνε. Για να χτίσουν το σπίτι έκαναν έξη μήνες.

Τα υλικά που χρειάστηκαν ήταν πέτρες διαλεγμένες (αγκωνάρια, πρέκια κ.λ.π), άμμος, ασβέστης, τσιμέντο και τριμμένο άχυρο.

Στη θεμελίωση του σπιτιού πατέρας μου έκοψε έναν κόκορα για να στεριώσει το σπίτι και βάρτηκαν με αίμα τα θεμέλια. Κάλεσε τον παπά κι όλους τους φίλους και συγγενείς για να ευχηθούν. Στόιχισε τότε 36.000 δρχ.

Τα εργαλεία που χρησιμοποιούσαν τότε οι χτίστες ήταν βασικά το σφυρί, που το έλεγαν τσόκι, το μυστρί (μαλάς), το σαούλι (το νήμα της στάθμης), τη γωνιάστρα, τα σκεπάρνια, οι τσάπες για τη λάσπη και τα κοπίδια ή καλέμια ,για το πελέκημα της πέτρας.

Στη δουλειά τους ήταν πολύ άνετοι. Τραγουδούσαν, καλαμπούριζαν, γελούσαν και τα πειράγματα έδιναν και έπαιρναν. Είχαν τη δική τους γλώσσα "τη μαστορική" και κανένας δεν καταλάβαινε τι έλεγαν".

5. Η επιστροφή του μπουλουκιού

Όταν τελείωναν με το χτίσιμο του γεφυριού το μπουλούκι γύριζε στο χωριό του. Όταν έφταναν, όλο το χωριό τους υποδεχόταν με χαρά γιατί " όλο και κάποιοι γάμοι, αρραβώνες, βαφτίσια θα γίνουν, θα γεμίσουν τα σπίτια και τα μαγαζιά λεφτά" (Νικήτας Στρατολάτης, Γορτυνιακόν Ημερολόγιον, τ.Ε΄, 1950).

Τα χρήματα και τα δώρα που έφεραν οι μάστορες αξιοποιούνταν για την προίκα της κόρης, για την αποπληρωμή των χρεών και τον εφοδιασμό του νοικοκυριού με τα απαραίτητα. Αφού περνούσαν μερικές μέρες ξεγνοιασιάς και ξεκουράζονταν, άρχιζαν τις συνεννοήσεις για νέα μπουλούκια.

Z. ΘΡΥΛΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΦΥΡΙΑ

Πολύ συχνά ως αιτία ανέγερσης ενός γεφυριού αναφέρεται το γεγονός του θανάτου ανθρώπου στην προσπάθειά του να περάσει ένα ποτάμι. Πολλοί πλούσιοι Έλληνες ή Τούρκοι, ακόμη και Αρματολοί και Κλέφτες χρηματοδοτούσαν το χτίσιμο γεφυριών ,θεωρώντας το θεάρεστο έργο." Φκιάνουν εκκλησίες, φκιάνουν μοναστήρια, φκιάνουν και πετρογέφυρες για να διαβαίν' ο κόσμος", όπως αναφέρει ο Φάνης Παπαϊωάννου. Ένας ακόμη λόγος που χτίζονταν γεφύρια ήταν για να μπορέσει ο Θεός να συγχωρέσει τα αμαρτήματά τους, για να αφήσουν ένα καλό όνομα στη κοινωνία, ακολουθώντας τη συμβουλή του ιερέα του χωριού «γιοφύρια αν θα κτίσετε, θα πάρετε συγχώριο».

Ένα τραγούδι της Σιάτιστας για να τονίσει την αξία των γεφυριών ,αναφέρει" Πραματευτής εδιάβαινε σε μάρμαρο γιοφύρι με τ' ασημένιο τ' άλογο και τη χρυσή του σέλα". Τα γεφύρια ήταν τα κλειδιά των επικοινωνιών για τους Μακεδόνες και Ηπειρώτες εμπόρους και συνέβαλαν κατά πολύ στην οικονομική ανάπτυξη αυτών των περιοχών κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Οι καταρρεύσεις των γεφυριών ήταν συχνές και αποδίδονταν στην κακή κατασκευή τους, στο ακατάλληλο έδαφος θεμελίωσης, στα ορμητικά νερά του ποταμού και σε ανθρώπινες ενέργειες.

Οι λόγοι αυτοί συχνά αποδίδονταν σε υπερφυσικές δυνάμεις, συνήθως του ποταμού, οι οποίες δεν ήθελαν να στεριώσει το γεφύρι. Για να εξευμενιστούν έπρεπε κάποιος να θυσιαστεί.

Υπάρχουν πολλοί θρύλοι που αναφέρονται σε θυσίες ανθρώπων "για να στεριώσει το γιοφύρι" με γνωστότερο όλων αυτόν του γεφυριού της Άρτας.

Στην περιοχή της Μακεδονίας ένας παρόμοιος θρύλος εμφανίζεται σε τρία γεφύρια:Στο γεφύρι της Μόρνας Πιερίας θρυλείται πως η μορφή ενός βράχου είναι το κεφάλι του στοιχειωμένου. Στο γεφύρι του πασά και στο γεφύρι της Σμίξης, που και τα δυο βρίσκονται στον άνω Αλιάκμονα, αναφέρεται πως θυσιάστηκε η γυναίκα του αρχιμάστορα για να θεμελιωθεί το γεφύρι.

Ο Άρης Φακίνος, στο μυθιστόρημά του «Το όνειρο του καπετάν Νικήτα», αναφέρει πως για να μπορέσει να θεμελιωθεί το γεφύρι θυσίαζαν ένα κόκορα. Επειδή το θεωρούσαν πολύ δυνατό ζώο, πίστευαν πως η δύναμή του θα κάνει γερό και το γεφύρι. Στο βιβλίο αυτό έχουμε μια περιγραφή της θυσίας του κόκορα.

"Μετά τις δεήσεις και τα ψαλίσματα ο παπάς ράντισε με αγιασμό την πρώτη ριζιμιά πέτρα...Ο πρωτομάστορας , έχοντας φορέσει τα γιορτινά του, κράταγε από τα πόδια έναν κατακόκκινο και λεβέντη πετεινό, μ' ένα μεγαλόπρεπο λειρί και με ολοπλουμιστά πούπουλα. Έτοιμος για τη θυσία που έκανε πάντα η συντεχνία του πριν αρχίσει η όποια δουλειά, ο πρωτομάστορας, αφού σταυροκοπήθηκε τρεις φορές, ξάπλωσε τον πετεινό στην πέτρα και με το μυστήρι του έκοψε το κεφάλι και άφησε το αίμα να κυλήσει πάνω στην πρώτη, «ριζιμιά πέτρα» (Φακίνος Άρης, 2000).

Ο Αλβανός συγγραφέας Ισμαήλ Κανταρέ, στο μυθιστόρημά του "Το γεφύρι με τις τρεις καμάρες" αναφέρει ένα θρύλο για το στοιχείωμα του γεφυριού που σχετίζεται με ανθρωποθυσία. Σε αυτήν την περίπτωση, ο συγγραφέας αφήνει να υπονοηθεί πως η θυσία έγινε για οικονομικούς λόγους και όχι για να ικανοποιηθεί η απαίτηση του γεφυριού για τη στερέωσή του (Ισμαήλ Κανταρέ,1989).

Η καταγωγή των θρύλων βασίζεται στη λαϊκή δοξασία της πάλης ανάμεσα στο Κακό και στο Καλό. Για να γίνει ένα καλό (το χτίσιμο του γεφυριού) πρέπει να γίνει και ένα κακό (η θυσία ενός ανθρώπου ή ζώου).

Όπως γράφει ο Ν.Πολίτης και ο Γ. Μέγας ,το στοιχείωμα ανθρώπου για να στεριώσει το γεφύρι, είναι έθιμο αρχαιοελληνικό και βυζαντινό. Σε μερικά γεφύρια, στη μεσαία πέτρα της καμάρας εμφανίζεται ένα ανδρικό πρόσωπο. Η ύπαρξή του επιδρά αποτρεπτικά και εξευμενιστικά προς το στοιχείο του ποταμού.

Το ποτάμι είναι επίσης ο αποδέκτης της ευθύνης ενός ατυχούς γεγονότος. Στο γεφύρι του Ζαγορίου, στην Ήπειρο, όποια γυναίκα γεννούσε παιδί πεθαμένο, έσπρωχνε μέσα στα νερά, από την κορυφή της καμάρας μια ή περισσότερες πέτρες να πέσουν μέσα στο ποτάμι. Μερικές φορές το πετροβολούσε, θέλοντας να ρίξει το φταιξιμο της άτυχης γέννας στο ποτάμι.(Μαντάς σπύρος,2000).

Σε ένα άλλο γεφύρι, αυτό του Κοκκόρου, όταν μια γαμήλια πομπή έφτανε μπροστά σ' ένα γεφύρι, οι οργανοπαίκτες σταματούσαν το τραγούδι και ο γαμπρός και η νύφη ξεπέζευαν από τ' άλογα. Έτσι σιωπηλοί και κατηφείς περνούσαν σιγά-σιγά, στην άλλη όχθη. Πίστευαν πως αν δεν τηρούσαν αυτό το έθιμο, η στοιχειωμένη του γεφυριού, θα συνειδητοποιούσε τη διαφορά του πάνω από τον κάτω κόσμο, θα παράταγε το κράτημα και θα το έριχνε στο χορό ή θα άρχιζε τα βογκητά. Κι έτσι το γεφύρι θα έτριζε, θα κουνιόταν και θα έπεφτε.

Η Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΩΝ ΘΕΟΦΑΝΙΩΝ ΣΤΗ ΒΕΡΟΙΑ

Στενά συνδεδεμένη με τη θρησκεία των χριστιανών

κατοίκων της Βέροιας ήταν η γέφυρα του Σταυρού, από την οποία κάθε χρόνο έριχναν τον Τίμιο Σταυρό στο ποτάμι, μια συνήθεια η οποία διατηρείται και σήμερα.

Ο Χριστοδούλου Αναστάσιος, στο βιβλίο του "Ιστορία της Βέροιας" εξηγεί τους λόγους για τους οποίους η τελετή των Θεοφανίων γινόταν σε εκείνη τη γέφυρα. Σύμφωνα με το συγγραφέα, ο Μητροπολίτης Βέροιας Βενέδικτος (1869 –1877), καθιέρωσε να γιορτάζονται μετά το 1869 τα Θεοφάνια πρώτα στη γέφυρα Καραχμέτ. Λόγω όμως του ακατάλληλου εδάφους (στενότητα χώρου, κίνδυνος πρόκλησης

ατυχημάτων) η γιορτή μεταφέρθηκε στη γέφυρα του Φούρναρη, όπου σήμερα είναι το 5ο Δημοτικό Σχολείο Βέροιας και μετέπειτα στη γέφυρα του Σταυρού, όπου και καθιερώθηκε.

Η μεταφορά της γιορτής από τη γέφυρα Καραχμέτ στη γέφυρα του Φούρναρη, μας οδηγεί στην υπόθεση πως η γέφυρα αυτή πιθανόν να χτίστηκε πριν τη γέφυρα του Σταυρού.

Κατά τη διάρκεια της εργασίας μας, ανακαλύψαμε πως ένα μέρος του πληθυσμού της πόλης, οι Βλάχοι, γιόρταζαν διαφορετικά τα Θεοφάνια. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που συγκεντρώσαμε με συνεντεύξεις από Βλάχους της πόλης μας και από το Λαογραφικό Σύλλογο Βλάχων της Βέροιας, τα Θεοφάνια γιορτάζονταν με τον παρακάτω τρόπο.

«Το πρωί των Θεοφανίων οι νέοι βλάχοι φορτωμένοι με τα κουδούνια τους, οι ονομαζόμενοι "λιγυτζαρίδες", άρχιζαν να ψέλνουν στα βλάχικα. Για φιλοδώρημα τους έδιναν καρπούς ,φρούτα και χρήματα. Οι νέες κοπέλες πήγαιναν να πάρουν αγιασμό, έχοντας πάντα μαζί τους ένα πορτοκάλι. Αν δεν είχαν το πορτοκάλι δεν έπαιρναν αγιασμό. Κατόπιν έκοβαν το πορτοκάλι και το έτρωγαν μαζί με όλη την οικογένεια. Οι βλάχοι πήγαιναν στη βλάχικη εκκλησία, στην Έξω Παναγιά, στην πλατεία Κόρακα. Ο παπάς, που ήτανε Βλάχος, λειτουργούσε στα βλάχικα.

Μόλις τελείωνε η λειτουργία των Θεοφανίων, όλοι μαζί πήγαιναν στην πλατεία Ωρολογίου και από εκεί κατέβαιναν στη γέφυρα του Φούρναρη για να ρίξουν τον Τίμιο Σταυρό.

Προηγουμένως είχαν φροντίσει να στολίσουν το χώρο με σημαιούλες και να στρώσουν με το καλό τραπέζομάντιλο ένα τραπέζι. Έβαζαν το θυμιατό, απελευθέρωναν περιστέρια και όταν ο ιερέας έλεγε "εν Ιορδάνη ποταμώ" βουτούσαν οι νέοι στο νερό για να πιάσουν τον Τίμιο Σταυρό. Συγχρόνως έμπαιναν στο ποτάμι και καβαλάρηδες, ντυμένοι με βλάχικες ενδυμασίες

Όποιος έπιανε τον Τίμιο Σταυρό στεκόταν σε ένα μέρος. Μπροστά του περνούσε όλος ο κόσμος και προσκυνούσε τον Τίμιο Σταυρό. Στη συνέχεια ο ίδιος γυρνούσε με τον Τίμιο Σταυρό σε όλα τα βλάχικα σπίτια ,έχοντας μαζί του ένα μπαργάτσι με αγιασμό και άγιαζε τα σπίτια και μάζευε χρήματα. Το έθιμο αυτό κράτησε μέχρι το 1942 περίπου».

Συμπεραίνουμε πως μέχρι αυτήν την ημερομηνία, τα Θεοφάνια γιορτάζονταν ταυτόχρονα και στις δυο γέφυρες, του Φούρναρη και του Σταυρού. Μετά το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο τα Θεοφάνια καθιερώθηκαν να γιορτάζονται μόνο στη γέφυρα του Σταυρού.

Η ονομασία "γέφυρα του Σταυρού" πρέπει να καθιερώθηκε μετά τον εορτασμό των Θεοφανίων στη γέφυρα αυτή και επομένως είναι μεταγενέστερη της ονομασίας "γέφυρα του Χατζηκάβουρα".

Τον εορτασμό των Θεοφανίων στη γέφυρα αυτή επιβεβαιώνουν αρκετές φωτογραφίες της εποχής εκείνης και συμφωνούν με τη γλαφυρή περιγραφή του Χριστοδούλου Αναστάσιου, πως " η θέα ... ήταν φαντασμαγορική, με τας ποικίλας αμφιέσεις των Βεροιωτών και Βεροιωτισσών. Τα φέσια των ανδρών παρουσίαζον λειμώνα από κατακόκκινες παπαρούνες...".(Χριστοδούλου Αν.,1960).

Ο Γιάννης Αλεξιάδης μας παρουσιάζει μια παρόμοια εικόνα της τελετής των Θεοφανίων στο βιβλίο του "Βεροιώτικες Αράδες". Αναφέρει,όπως και ο Σβαρνόπουλος Στέλιος, ορισμένα έθιμα ,ότι απελευθέρωναν περιστέρια, έριχναν πορτοκάλια στο ποτάμι και έφιπποι έμπαιναν στο ποτάμι.

Μετά το τέλος της γιορτής, η πομπή επέστρεφε με κατάνυξη και κατέληγε στον περίβολο του Αγίου Αντωνίου, όπου ο Αρχιερέας εκφωνούσε τον πανηγυρικό λόγο της ημέρας.

Ο Τίμιος Σταυρός περιφερόταν στην πόλη από την Εφορία των σχολείων και μάζευαν χρήματα για την οικονομική ενίσχυση των σχολείων της πόλης. Οι νεωκόροι ,μετά την τελετή, μοίραζαν τα αγιασμένα πορτοκάλια στα σπίτια, ευχόταν "έτη πολλά" και δέχονταν το σχετικό φιλοδώρημα.

Από τα έθιμα αυτά μόνο αυτό της εισόδου των εφίπων στο ποτάμι διατηρείται ακόμη, ενώ τα υπόλοιπα έχουν ξεχαστεί.

**ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
«ΟΙ ΓΕΦΥΡΕΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ»**

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η τοπική ιστορία στο πρωτοβάθμιο σχολείο

Η συνεχής προσαρμογή και αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης είναι αναμφισβήτητο ο κυριότερος στόχος για κάθε εκπαιδευτικό σύστημα. Σήμερα προτείνονται καινοτομίες, όπως η εισαγωγή της τοπικής ιστορίας στο πρωτοβάθμιο σχολείο. Αυτές (οι καινοτομίες) στοχεύουν σε ένα σχολείο δημιουργικό, ευχάριστο, βιωματικό, φιλόξενο, κέντρο της ζωής του νέου ανθρώπου, ένα σχολείο που θα είναι ταυτόχρονα ζωή και προετοιμασία για τη ζωή. Τοπική ιστορία είναι το ιστορικό εκείνο υλικό που βρίσκεται στη γειτονική περιοχή και είναι ήδη γνωστό, οικείο στα παιδιά ή μπορεί να γίνει γνωστό κυρίως ως αποτέλεσμα εργασιών και επιτόπιας έρευνας (Ντούλας Χ., 1988)

Αντικείμενο της τοπικής ιστορίας είναι η μελέτη μιας ή περισσότερων δραστηριοτήτων του ανθρώπου ή του συνόλου αυτών, όπως εκδηλώθηκαν μέσα σε συγκεκριμένο γεωγραφικό πλαίσιο. Στο αντικείμενο της τοπικής ιστορίας υπεισέρχεται ένας δυϊσμός τόπου και ανθρώπων (Ζιώγου Σ., Δαλακούρα Κ., 1999).

Η μελέτη της τοπικής ιστορίας συντελεί κατά πολύ στην κοινωνικοποίηση των παιδιών. Οι προσωπικοί δεσμοί που αναπτύσσουν οι μαθητές-τριες, τόσο με επιζώντες όσο και με τα ιστορικά μνημεία που σχετίζονται με την ιστορία του τόπου τους, τους προσφέρουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν από «πρώτο χέρι» την ιστορία του τόπου τους και τους βοηθούν ν' αποκτήσουν ιστορική συνείδηση.

Η συστηματική μελέτη ιστορικών μνημείων που βρίσκονται στην περιοχή του σχολείου ή στο περιβάλλον που ζουν, συνηθίζει τους μαθητές και τις μαθήτριες στην ερευνητική εργασία, βοηθά στο ν' αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, να αναπτύσσουν το συναίσθημα ευθύνης και να αποκτούν δεξιότητες, όπως: της διάκρισης του σημαντικού από το ασήμαντο, της αξιολόγησης των ιστορικών πηγών και της διατύπωσης παρατηρήσεων.

Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΣ «ΟΙ ΓΕΦΥΡΕΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ, ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ»

2α. Το θεωρητικό πλαίσιο

Αποφασίσαμε να ασχοληθούμε φέτος, για ένα χρονικό διάστημα τριών εβδομάδων με το θέμα τοπικής ιστορίας «Οι γέφυρες της Βέροιας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα». Η εργασία αυτή είχε σχεδιασθεί σε θεωρητικό επίπεδο στο μάθημα της Ιστορίας, στο Διδακταλείο Δ. Γληνός στη Θεσσαλονίκη, με την επιστημονική καθοδήγηση της επίκουρης καθηγήτριας του ΠΤΔΕ – ΑΠΘ Μαρίας Ρεπούση.

Η δυνατότητα που δίνεται μέσα από την περιβαλλοντική εκπαίδευση για συστηματική ενασχόληση με τον χώρο που ζούμε, ήταν η ευκαιρία να γίνει η θεωρία πράξη.

Σημαντική βοήθεια στην εργασία αυτή μας έδωσε η εμπειρία που αποκτήσαμε μέσα από δραστηριότητες του προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ, τις οποίες εφαρμόσαμε την περυσινή χρονιά.

Η καλλιέργεια συνεργατικής και διαθεματικής προσέγγισης της μάθησης, αλλά και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της συλλογικής προσπάθειας και της βιωματικής δράσης του μαθητή μέσα από ανάλογες δραστηριότητες, ήταν οι πρωταρχικοί στόχοι μας. Με αφετηρία τα πραγματικά ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών θελήσαμε να πετύχουμε τον σκοπό μας μέσα από την ανάλογη μέθοδο.

Κατάλληλη θεωρήθηκε η μέθοδος σχεδίων εργασίας (project) επειδή:

- α) ευνοεί την ομαδική διδασκαλία και την ενεργητική συμμετοχή όλων των μαθητριών,
- β) βασίζεται στην εμπειρία,
- γ) υποστηρίζει την αυτενέργεια των μαθητών,
- δ) ενθαρρύνει τη συνεργασία με συναδέλφους του σχολείου, με τους γονείς των μαθητών αλλά και με μεμονωμένα άτομα και φορείς της πόλης.

Είχε δε ως σκοπό να βιώσουν οι μαθητές ένα περιβάλλον δημιουργικό, ευχάριστο και φιλόξενο, μέσα από το οποίο θα είχαν την ευκαιρία να:

- α) διαμορφώσουν μια ισορροπημένη προσωπικότητα,
- β) καλλιεργήσουν μαθησιακές και κοινωνικές δεξιότητες,
- γ) αποκτήσουν θετικές στάσεις και αξίες, ώστε να προετοιμαστούν για τη ζωή και
- δ) να ενταχθούν δημιουργικά στην κοινωνία σαν υπεύθυνοι πολίτες.

Ιστορικό πλαίσιο

Τα περισσότερα από τα παλιά γεφύρια που συναντάμε σήμερα στην περιοχή της Μακεδονίας, πάνω από 140 στον αριθμό, κατασκευάστηκαν την περίοδο της Τουρκοκρατίας, είτε με χρηματοδότηση των τουρκικών διοικήσεων ως προσπάθειες για τον εκσυγχρονισμό του τότε οδικού δικτύου, είτε με πρωτοβουλίες τοπικών χριστιανικών αυτοδιοικήσεων με τη χρηματοδότηση κάποιου τοπικού ευεργέτη, ως “θεάρεστο έργο” με την υποχρέωση να δοθεί στο γεφύρι το όνομά του..

Κυριότεροι κατασκευαστές αυτών των γεφυριών φέρονται οι φημισμένοι Δυτικομακεδόνες μάστορες γεφυριών ,οι οποίοι προέρχονταν από τις περιοχές της Κοζάνης, Γρεβενών και Φλώρινας. Οργανωμένοι σε συντεχνίες, διέσχισαν πολλές φορές τον γεωγραφικό χώρο της Μακεδονίας κτίζοντας γεφύρια. Είναι οι ονομαστοί «Κουδαρίτες» από τη λέξη «κούδα»που σημαίνει πέτρα.

Στην Κεντρική Μακεδονία ,τουλάχιστον για τους δυο τελευταίους αιώνες δεν έχουμε μαρτυρία σχετικά με την ύπαρξη γεφυριών για τη διάβαση των μεγάλων ποταμών Αξιού και Αλιάκμονα. Η διάβαση αυτών των ποταμών γινόταν με σχεδίες. Σήμερα σώζονται λίγα γεφύρια, τα οποία είναι χτισμένα σε μικρά ποτάμια. Ένα από αυτά είναι στη Βέροια, με την επωνυμία το γεφύρι Καραχμέτ ή Καραχμέτη.

Αιτιολόγηση επιλογής του θέματος

Η Βέροια διασχίζεται από τον ποταμό Τριπόταμο, ο οποίος την χωρίζει σε δυο μέρη.Είναι μια από τις πολλές πόλεις στην Ελλάδα, που έχει πολλά ιστορικά μνημεία και προσφέρει πολλές ευκαιρίες στον ερευνητή, ιστορικό και εκπαιδευτικό για μελέτη και οργάνωση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.

Οι μαθητές περπατώντας μέσα στην πόλη, έρχονται σε επαφή με αυτά τα μνημεία και αποκτούν τη δική τους εμπειρία με αυτά, η οποία όμως είναι επιφανειακή, χωρίς να προχωρά σε βάθος.

Ένα από τα ιστορικά μνημεία είναι η γέφυρα του Καραχμέτ, στην περιοχή της Μπαρμπούτας στο κεντρικό σημείο της πόλης. Η ονομασία της γέφυρας καθώς και το σχήμα του τόξου της, φανερώνει την τουρκική «καταγωγή» της. Μνημονεύεται επίσης και από τον ονομαστό Τούρκο περιηγητή και συγγραφέα Εβλιγιά Τσελεμπή και το κτίσιμό της χρονολογείται στα μέσα του 16^{ου} αιώνα. Η γέφυρα αυτή είναι η μοναδική ,από τις τέσσερις συνολικά γέφυρες του Τριποτάμου, μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα, που γλίτωσε από την πλημμύρα του 1935.Το όνομά της το πήρε μάλλον από τον Τούρκο ιδιοκτήτη του καφενείου που υπήρχε κοντά στη γέφυρα, το οποίο παρασύρθηκε και αυτό από την πλημμύρα. Οι άλλες τρεις γέφυρες ξαναχτίστηκαν στην ίδια θέση με τις παλιές χωρίς όμως με την ίδια παλαιά αρχιτεκτονική.

Η γέφυρα της Καραχμέτ δέχθηκε επιδιορθώσεις και προσθήκες ,με αποτέλεσμα να χάσει αρκετά από την παραδοσιακή μορφή της. Χρησιμοποιείται σήμερα για την διέλευση πεζών και δίτροχων. Η κοίτη του ποταμού Τριπόταμου τελευταία διανοίχτηκε και είναι εύκολη πλέον η πρόσβαση στις όχθες του. Αυτό διευκολύνει την επίσκεψη των μαθητών για επιτόπια παρατήρηση για συλλογή ιστορικών πληροφοριών, τόσο για τις γέφυρες όσο και για τη γύρω περιοχή.

Παρατηρώντας τις γέφυρες εύκολα αντιλαμβάνεται ο επισκέπτης ότι η γέφυρα της Καραχμέτ δε μοιάζει με τις άλλες. Αμέσως δημιουργούνται τα ερωτήματα «ποιος έκτισε τη γέφυρα της Καραχμέτ και ποιος τις άλλες;», «γιατί δε μοιάζουν όλες οι γέφυρες μεταξύ τους;», «γιατί πλημμύρισε το ποτάμι;» Εξετάζοντας τις ιστορικές πηγές που αναφέρονται στην πλημμύρα, που είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή των γεφυριών,θα ανακαλύψει ότι πίσω από αυτό το γεγονός κρύβεται η επέμβαση των ανθρώπων στο φυσικό περιβάλλον, η οποία είναι και η αιτία της εκδήλωσης του φυσικού γεγονότος ,της πλημμύρας.

Θα συνειδητοποιήσουν πως η δράση και τα επιτεύγματα του ανθρώπου, αν και στοχεύουν στην απεξάρτησή του από τη φύση, πολλές φορές είναι και οι αιτίες καταστροφής όλων όσων δημιούργησε, εξαιτίας του βιασμού του φυσικού περιβάλλοντος.

1. Γενικός στόχος

Οι μαθητές να γνωρίσουν ένα πολιτιστικό μνημείο της πόλης τους, να συνειδητοποιήσουν τη σπουδαιότητά του ως μέρους της τοπικής, αρχιτεκτονικής τους κληρονομιά και να προτείνουν τρόπους διαφύλαξης και διατήρησής του.

2. Ειδικό Στόχοι

1. Η ανασύνθεση του παρελθόντος με την αξιοποίηση ιστορικών πηγών (πρωτογενών και δευτερογενών), ώστε οι μαθητές /τριες να κατανοήσουν την αναγκαιότητα κτισίματος των γεφυριών, τον τρόπο κατασκευής τους, να γνωρίσουν τους χτίστες που τα κατασκεύασαν και τα υλικά που χρησιμοποιούσαν.
2. Η εξοικείωση των μαθητών / τριών με τη μέθοδο του ιστορικού, μέσα από την έρευνα, τη συλλογή, το συνδυασμό και την αξιοποίηση πληροφοριών από διαφορετικά είδη πηγών.
3. Να διαμορφώσουν δική τους άποψη και να την παρουσιάσουν με τρόπο που οι ίδιοι θα επιλέξουν.
4. Να θέτουν στη διάθεση των άλλων τα αποτελέσματα της εργασίας τους και να τα κάνουν κατανοητά

Αρχές που βασίστηκε η πρόταση διδασκαλία

2β. Οι παιδαγωγικές αρχές

1. Η διδασκαλία Ιστορίας στηρίζεται στην εμπειρία των μαθητών. Για αυτό σχεδιάσαμε να τοποθετήσουμε τους μαθητές μας μπροστά στο μνημείο, να έλθουν σε επαφή με τα τεκμήρια και μαρτυρίες, όπως φωτογραφίες, κείμενα, τα οποία σχετίζονται με το θέμα μας. Με τον τρόπο αυτό δίνεται στα παιδιά η αίσθηση του τόπου, βλέπουν με ιστορική ματιά όσα τους περιτριγυρίζουν, εξοικειώνονται με το παρελθόν και συνδυάζουν τη δουλειά στην τάξη με την πρακτική εργασία στην ύπαιθρο (Αβδελά Μ., 1984).
2. Η διδασκαλία προϋποθέτει την συμμετοχή όλων των μαθητών και μαθητριών, στηρίζεται στην εμπειρία τους και υποκινεί την αυτενέργειά τους. (Παπακωστούλα-Γιανναρά., 1984: 45).
3. Τα παιδιά εργάζονται όπως οι ιστορικοί,¹ επειδή
 - έτσι μαθαίνουν πως έφτασε η Ιστορία σε αυτούς και όχι σαν μια σειρά γεγονότων, τα οποία πρέπει να αποστηθίσουν,
 - μαθαίνουν ενεργητικά,
 - ικανοποιούνται για αυτά που μαθαίνουν με την εργασία τους,
 - χρησιμοποιούν τις πηγές,
 - καταπιάνονται με μαρτυρίες,
4. Κατά το σχεδιασμό της εργασίας, λαμβάνουμε υπόψη μας πολύ καλά τον χώρο που θέλουμε να εξετάσουμε, τις μορφολογικές ιδιαιτερότητες του και επιχειρούμε να εντάξουμε τα γεγονότα (κοινωνικά, οικονομικά, κ.ά.) σε χρονολογική σειρά (διαδοχή γεγονότων, χρονολογία, αιτιώδεις σχέσεις).
5. Με αφετηρία το οικείο, το προσιτό, το αισθητό οδεύουμε προς το μακρινό, το νοητό. (Ρεπούση, 2000)

¹ Έχει υποστηριχθεί από σύγχρονους ερευνητές (όπως ο Henry Pluckrose,) ότι ιστορικές έννοιες όπως χρονικότητα, αλλαγή και συνέχεια, αίτιο και αποτέλεσμα, επεξεργασία και χρήση μαρτυριών, μπορούν να διδαχθούν σε παιδιά μικρής ηλικίας, με την προϋπόθεση ότι η διδασκαλία θα σχεδιασθεί κατάλληλα και θα στηρίζεται σε ποικιλία δραστηριοτήτων, βλ. Αβδελά Μαρία,ό.π,σελ.135. Άλλοι ερευνητές, όπως η Donalson, Booth, Rogers, και Shemilt, με ερευνητικές εργασίες τους υποστηρίζουν ότι και μαθητές και μαθήτριες δημοτικού σχολείου έχουν τις δυνατότητες να οδηγηθούν σε ιστορικά συμπεράσματα με τη χρήση ερωτημάτων και την επεξεργασία των ιστορικών πηγών, βλ. Ρεπούση Μαρία, « Διδακτικές προσεγγίσεις της τοπικής ιστορίας. Ιστορικό ερώτημα και ανάπτυξη σχεδίων εργασίας», *ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ*, τ. 102, 2002, σ. 594.

6. Η αξία της μελέτης της Ιστορίας δεν βρίσκεται στην απομνημόνευση μεμονωμένων γεγονότων, αλλά στην κατανόηση και ερμηνεία της δράσης των ανθρώπων και στην ερμηνεία αυτών των γεγονότων συνδέοντάς τα με τις συνθήκες που τα δημιούργησαν (ανάπτυξη της κριτικής σκέψης).²
1. Η ερμηνεία της δράσης του ανθρώπου στο παρελθόν ως προέκταση στο παρόν (ανάπτυξη ιστορικής σκέψης), η συνειδητοποίηση πως το παρόν είναι αποτέλεσμα της δράσης του ανθρώπου στο παρελθόν και ότι από τη δική τους δράση στο παρόν θα εξαρτηθεί η έκβαση του μέλλοντος (καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης).³
 2. Οι ιστορικές πηγές είναι προσιτές στους μαθητές και μαθήτριες, εύκολα προσπελάσιμες, μπορούν να αξιοποιηθούν στο ιστορικό μάθημα και ικανές να απαντήσουν στα ερωτήματα που θα τεθούν.
 3. Λαμβάνονται υπόψη οι δυνατότητες των μαθητών /τριών και εφαρμόζονται συγκεκριμένες στρατηγικές βελτίωσής τους, ώστε να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις του προγράμματος.
 4. Η επεξεργασία των πηγών –πρωτογενών και δευτερογενών- γίνεται με τη χρήση εργαλείων όπως το λεξικό και το γλωσσάρι, ώστε να αποφεύγεται η αλλοίωσή τους για χάριν ευκολίας.⁴
 5. Το εκπαιδευτικό περιβάλλον διευρύνεται και ξεπερνά τα όρια της σχολικής τάξης συμπεριλαμβάνοντας και άλλους χώρους όπως ο χώρος του μνημείου, βιβλιοθήκη της πόλης, ώστε να διευκολυνθεί η ιστορική αναζήτηση.
 6. Το Ωρολόγιο Πρόγραμμα τροποποιείται κατάλληλα ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του προγράμματος.⁵

ΜΕΘΟΔΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Η καλλιέργεια συνεργατικής και διαθεματικής προσέγγισης της μάθησης, αλλά και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της συλλογικής προσπάθειας και της βιωματικής δράσης του μαθητή μέσα από ανάλογες δραστηριότητες, ήταν οι πρωταρχικοί στόχοι μας. Με αφετηρία τα πραγματικά ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών θελήσαμε να πετύχουμε τον σκοπό μας μέσα από την ανάλογη μέθοδο.

Κατάλληλη θεωρήθηκε η συνεργατική ερευνητική μέθοδος, γνωστή ως μέθοδος project⁶ επειδή:

- α) ευνοεί την ομαδική διδασκαλία και την ενεργητική συμμετοχή όλων των μαθητριών,
- β) βασίζεται στην εμπειρία,
- γ) υποστηρίζει την αυτενέργεια των μαθητών,
- δ) ενθαρρύνει τη συνεργασία με συναδέλφους του σχολείου, με τους γονείς των μαθητών αλλά και με μεμονωμένα άτομα και φορείς της πόλης.

Προετοιμασία

Εισαγωγή των μαθητών/τριών στο Project

² Μαρκιανός Σ., Σκοπός του μαθήματος της Ιστορίας, Π.Ε.Φ., Σεμινάριο 3, σελ. 19, Αθήνα 1984

³ Μαρκιανός Σ., ό.π., σελ. 19-20

⁴ Ρεπούση Μ., Διδακτικές προσεγγίσεις της τοπικής ιστορίας. Ιστορικό ερώτημα και ανάπτυξη σχεδίων εργασίας, ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ, τ. 102, Αθήνα 2002, σ. 591

⁵ Κατά τη διάρκεια του προγράμματος (τριών εβδομάδων) δεν ακολουθήθηκε η τυπική διαδοχή των μαθημάτων αλλά όλος ο διδακτικός χρόνος αφιερώθηκε σε δραστηριότητες τόσο μέσα στο χώρο του σχολείου όσο και έξω από αυτόν. Πριν από την έναρξη του προγράμματος ενημερώθηκαν ο αρμόδιος Σχολικός Σύμβουλος, ο Σύλλογος του Σχολείου και οι γονείς των μαθητών/τριών.

⁶ Περισσότερα για τη μέθοδο project βλ. Frey K., Η Μέθοδος Project, Θεσσαλονίκη 1986, Χρυσοφίδης, Κ. Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία, Gutenberg, Αθήνα, 1998, Bossing, N, L., Die Projekt-Methode. In: GEISSLER, G. (Hg): Das Problem des Unterrichtsmethode in der pädagogischen Bewegung, Weinheim/Berlin 1970, Klippert H., Projectwochen: Arbeitshilfen fuer Lehrer und Schulkollegien, Basel: Beltz, 1994

Επιδιώξαμε να ξεκινήσουμε από τα πραγματικά ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών, να προσεγγίσουμε σφαιρικά τη γνώση, και να βοηθήσουμε τους μαθητές να αποκτήσουν δεξιότητες χρήσιμες στην καθημερινή τους ζωή

Κατά τη διάρκεια της περυσινής σχολικής χρονιάς, στο πλαίσιο του προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ, οργανώθηκαν και πραγματοποιήθηκαν δραστηριότητες, οι οποίες είχαν ως σκοπό την καλλιέργεια δεξιοτήτων και απόκτηση θετικών στάσεων από τους μαθητές και τις μαθήτριες. Τέτοιες δραστηριότητες⁷ ήταν :

1. Η ιστορία της ζωής μου. Στόχος : Η εξοικείωση των μαθητών/τριών στην έννοια του ιστορικού χρόνου
2. Το οικογενειακό μας δέντρο. Στόχος : Η εξοικείωση των μαθητών/τριών με την αναζήτηση πληροφοριών.
3. Η γειτονιά μου. Στόχος : Εξοικείωση με την ανάγνωση και αξιοποίηση των πληροφοριών από τον χάρτη της πόλης μας.
4. Προβλήματα της γειτονιάς μου Στόχος : Εισαγωγή στον οικολογικό προβληματισμό.
5. Ο άρτος ημών ο επιούσιος. Στόχος: Εξοικείωση με την ομαδική εργασία.

Διαμόρφωση του χώρου εργασίας στην τάξη μας

Ένα κατάλληλο σχολικό περιβάλλον επηρεάζει θετικά τη συμπεριφορά των ατόμων που υπάρχουν σε αυτό, ευνοεί την ανάπτυξη ορισμένων και συγκεκριμένων πρακτικών επικοινωνίας δασκάλου και μαθητών και υποστηρίζει την ανάπτυξη μορφών εκπαιδευτικής αλληλεπίδρασης οι οποίες ευνοούν με τη σειρά τους διαδικασίες σχετικές με τη «*Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης*»⁸ συμβάλλοντας στη βελτίωση της σχολικής επίδοσης των μαθητών/τριών⁹. Εξάλλου αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση διεξαγωγής του Project επειδή ένα μεγάλο μέρος της εργασίας πραγματοποιείται μέσα στη σχολική τάξη.

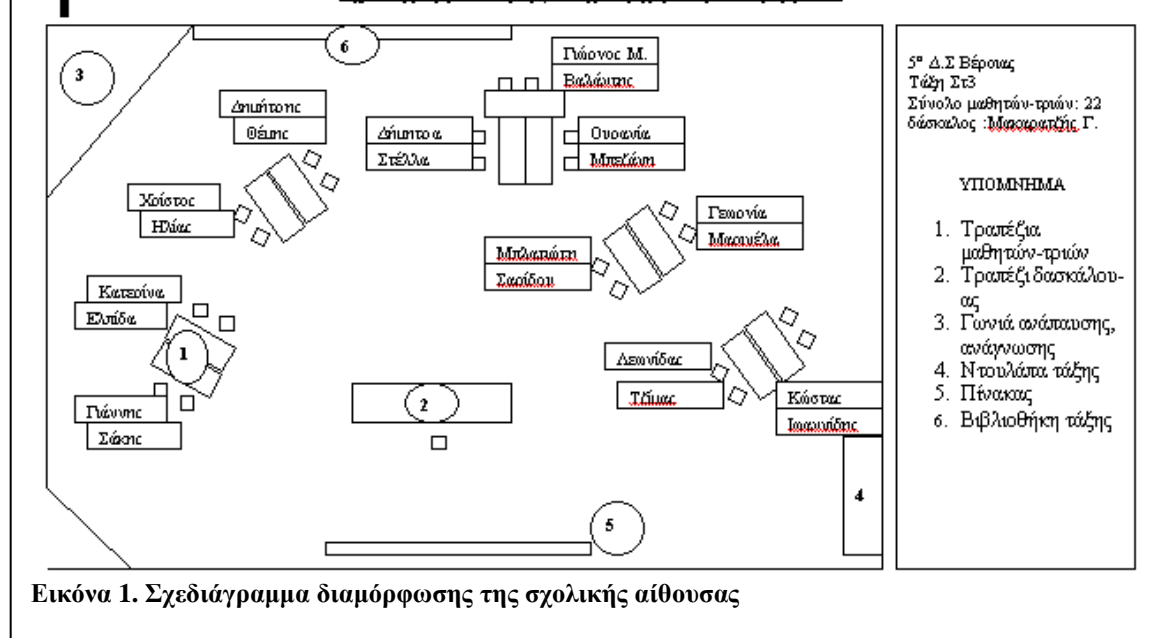
Για το λόγο αυτό θεωρήσαμε πως ήταν αναγκαία να προσαρμοστεί η διαρρύθμιση της σχολικής αίθουσας στις απαιτήσεις της εργασίας μας, ώστε να επιτρέπει την συνεργατική ή ομαδοκεντρική διδασκαλία και να βιώσουν οι μαθητές ένα περιβάλλον δημιουργικό, ευχάριστο και φιλόξενο. Οι αλλαγές εστιάστηκαν στην τοποθέτηση των επίπλων και του εξοπλισμού της αίθουσας έτσι ώστε να εξυπηρετεί τον τρόπο που εμείς θέλουμε να επικοινωνούμε, να μετακινούμαστε και να (συν)εργαζόμαστε. Το αποτέλεσμα της διαρρύθμισης φαίνεται στο σχέδιο 1

⁷ Περισσότερα για τα μικρής διάρκειας σχέδια εργασίας (Mini project) βλ. Hickey, M. Gail., *Bringing history home : local and family history projects for grades K-6*, Allyn & Bacon, 1999

⁸ Η Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης (zone of proximal development) ορίζεται ως η απόσταση ανάμεσα στο πραγματικό αναπτυξιακό επίπεδο του παιδιού, όπως αυτό καθορίζεται από την ανεξάρτητη επίλυση προβλημάτων, και στο επίπεδο δυνάμει ανάπτυξης, όπως αυτό καθορίζεται από την επίλυση προβλημάτων κάτω από την καθοδήγηση ενηλίκων ή σε συνεργασία με πιο ικανούς συνομηλίκους, βλ. Vygotsky, L., S., *Νους στην κοινωνία*, σ. 147.

⁹ Περισσότερα για την παιδαγωγική οργάνωση του σχολικού χώρου, βλ. Γερμανός Δ., «Υλικός χώρος, εκπαιδευτικά και πολιτιστικά μοντέλα στο ελληνικό δημοτικό σχολείο», *Εκπαιδευτικά* (34-35), 1994

Σχεδιάγραμμα διαμόρφωσης τάξης για ομαδική εργασία

Εικόνα 1. Σχεδιάγραμμα διαμόρφωσης της σχολικής αίθουσας

Με τη διαρρύθμιση αυτή:

- Διευκολύνεται η ένταξη των αδύνατων μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία, με το να εργάζονται ατομικά και ομαδικά.
- Αναπτύσσεται πολύπλευρη επικοινωνία τόσο μεταξύ τους όσο και με το δάσκαλο
- Δίδεται η δυνατότητα να χρησιμοποιούν όλη το χώρο της τάξης, συμμετέχοντας σε δραστηριότητες της τάξης και να αποφασίζουν για τις μετακινήσεις τους, στο πλαίσιο πάντα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Ακόμη προβλέψαμε να υπάρχει ένας αυτόνομος χώρος μέσα στην αίθουσα, μια γωνιά ανάπαυσης, όπου οι μαθητές/τριες θα μπορούν να πηγαίνουν για ξεκούραση, συζήτηση και ανάγνωση βιβλίων.

Η μέθοδος επεξεργασίας των πηγών

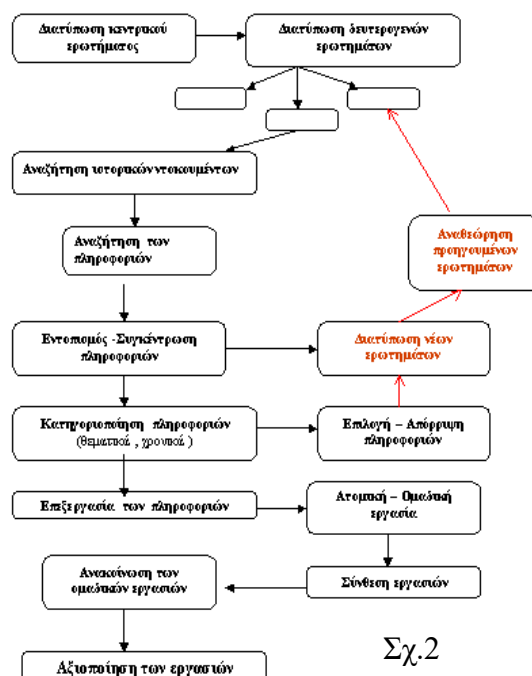
Ένα από τα ερωτήματα που συναντάμε κατά την διαδικασία σχεδίασης και διεξαγωγής ενός project τοπικής- και όχι μόνο- ιστορίας με μαθητές /τριες πρωτοβάθμιου σχολείου είναι αυτό της άποψης πως πως τα παιδιά του πρωτοβάθμιου σχολείου δεν είναι σε θέση να αναπτύξουν ιστορική συνείδηση, να κατανοήσουν ιστορικές έννοιες και να οδηγηθούν σε ιστορικά συμπεράσματα.

Νέα όμως ερευνητικά δεδομένα του χώρου της γνωστικής ψυχολογίας¹⁰ υποστηρίζουν, πως αυτό είναι δυνατόν να γίνει με την υποβολή ερωτημάτων και την επεξεργασία των πηγών, καθώς «τα ερωτήματα είναι αυτά που θα επιτρέψουν στις σχολικές ομάδες να προσανατολιστούν και να οδηγηθούν σε συμπεράσματα. Τα ερωτήματα είναι τα εργαλεία μέσα από τα οποία τα ντοκουμέντα θα γίνουν παροντικά και οι πληροφορίες που περιέχουν θ' αποκτήσουν σημασία¹¹».

Επομένως έπρεπε να προσφέρουμε στους μαθητές και μαθήτριες την κατάλληλη μέθοδο επεξεργασίας ιστορικών πηγών ώστε να οδηγηθούν σε ιστορικά συμπεράσματα.

Από τη σχετική βιβλιογραφία, που μπορέσαμε να διαβάσουμε, διαπιστώσαμε την έλλειψη ικανοποιητικής μεθόδου. Αποφασίσαμε ν' αναπτύξουμε μια δική μας μέθοδο, στηριζόμενοι στη διδακτική εμπειρία μας, να την εφαρμόσουμε στις

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ

Σχ.2

¹⁰ βλ. Ρεπούση Μαρία, « Διδακτικές προσεγγίσεις ανάπτυξη σχεδίων εργασίας», *ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ*, τ. 1

¹¹ Ρεπούση Μ., ό.π., σελ. 596

εργασίες μικρής διάρκειας (mini project) και να την τροποποιούμε σύμφωνα με τις παρατηρήσεις και τις αντιδράσεις των παιδιών όσον αφορά την αποτελεσματικότητά της. Μετά από αρκετές τροποποιήσεις καταλήξαμε σε μια ικανοποιητική μέθοδο επεξεργασίας ιστορικών πηγών, η οποία απέδωσε αποτελεσματικά. Τα στάδια της μεθόδου εμφανίζονται στο σχ.2

Περιγραφή της μεθόδου

Η ομάδα διατυπώνει το κύριο ερώτημα και τα δευτερεύοντα ερωτήματα. Κάθε μέλος αναλαμβάνει να εργαστεί με ένα δευτερεύον ερώτημα, ακολουθώντας τα παρακάτω βήματα:

Α) Ατομική Εργασία σε Επίπεδο Ομάδας

1. Κάθε μέλος της ομάδας παίρνει μια γραπτή πηγή και με βάση το ερώτημα, την επεξεργάζεται
2. **Εντοπίζει την πληροφορία** ή τις πληροφορίες που σχετίζονται με το θέμα και τις καταγράφει σε ειδικό φύλλο εργασίας (βλ. σχ.3)
3. Εντοπίζει τις λέξεις – κλειδιά¹².
4. Ετοιμάζει το **Λεξιλόγιο- Γλωσσάρι**
5. Χρησιμοποιεί τις πληροφορίες που εντόπισε και προχωρεί **στη διατύπωση συμπεράσματος** – το οποίο αποτελεί την απάντηση στο ερώτημα.
6. Ετοιμάζει την **καρτέλα αποδελτίωσης**¹³

Στη συνέχεια ακολουθεί η σύνθεση των εργασιών σε ολομέλεια ομάδας

Β) Σύνθεση Ατομικών Εργασιών σε Επίπεδο Ομάδας

- Τα μέλη της ομάδας παρουσιάζουν τις εργασίες τους.
- Ανακοινώνουν τα συμπεράσματά τους, τα οποία τεκμηριώνουν με παραπομπές
- Τα συμπεράσματα συγκρίνονται μεταξύ τους. Αν υπάρχουν διαφωνίες, και αδιευκρίνιστα σημεία τότε ακολουθεί διασταύρωση πληροφοριών με παρουσίαση πειστηρίων, τεκμηρίων και επιχειρημάτων καταλήγοντας σε αποδοχή κοινού συμπεράσματος.

Γ) Παρουσίαση-Ανακοίνωση Συμπερασμάτων στην Τάξη

Ακολουθεί παρουσίαση των **συμπερασμάτων** όλων των ομάδων στην τάξη καθώς και των **καρτελών** της αποδελτίωσης. Μέσα από συζήτηση στην τάξη δίδονται περισσότερες πληροφορίες, απαντούνται ερωτήματα και ανταλλάσσονται απόψεις. Οι εργασίες των ομάδων τοποθετούνται στο χαρτόνι, στον ειδικά διαμορφωμένο χώρο τοπικής ιστορίας στην τάξη και οι καρτέλες αποδελτίωσης στην καρτελοθήκη θεματικά και χρονολογικά

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Βοηθήσαμε τους μαθητές και τις μαθήτριες της τάξης να καθορίσουν τους στόχους ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους.
- Δημιουργήσαμε τις ομάδες εργασίας
- Καταστρώσαμε το σχέδιο εργασίας
- Επιλέξαμε τα εργαλεία για την πραγματοποίησή του
- Πραγματοποιήσαμε την εργασία μας
- Με συζήτηση εντοπίσαμε τα οφέλη αλλά και τις αδυναμίες και τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν.

¹² Λέξεις- κλειδιά ορίζονται αυτές που συνδέονται στενά με το θέμα, λέξεις που θα βοηθήσουν στην αναζήτηση πληροφοριών από τη βάση δεδομένων

¹³ Η καρτέλα αποδελτίωσης θα του/της χρησιμεύσει να υποστηρίξει το συμπέρασμά του/της, να ανατρέξει γρήγορα στις πληροφορίες του/της, να ταξινομήσει τις πληροφορίες του/της θεματικά και χρονολογικά. Θα χρησιμοποιηθεί κατόπιν από την ομάδα και ως βοήθημα για την ενημέρωση της βάσης δεδομένων (με τη μορφή καρτελοθήκης ή ηλεκτρονικά σε HY)

- Συζητήσαμε και αποφασίσαμε για την αξιοποίηση της εργασίας μας.
- Αξιολογήσαμε τη συνολική εργασία μας¹⁴.

Η εργασία μας περιελάμβανε:

- α) επιτόπια έρευνα του μνημείου,
- β) διατύπωση ερωτημάτων και αξιοποίησή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία ,
- γ) χρήση ιστορικών πηγών - πρωτογενών και δευτερογενών- για την απάντηση ερωτημάτων,
- δ) σχεδιασμό και υλοποίηση δραστηριοτήτων ,
- ε) ομαδική εργασία και συνεργασία δασκάλου – μαθητών .

Χρησιμοποιήσαμε θεματικές ενότητες Ιστορίας, Γεωγραφίας, Γλώσσας, Τεχνικών, Φυσικής, Μαθηματικών και Θρησκευτικών και αξιοποιήσαμε ως χώρους εργασίας τη σχολική τάξη, το χώρο του ιστορικού μνημείου, τη Δημόσια Βιβλιοθήκη της Βέροιας και το Κέντρο Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου Αλεξάνδρειας.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΝΔΕΞΕΙΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ

- Οι οικονομικές δραστηριότητες των Ελλήνων
 - Τα γεφύρια της Βέροιας στις αρχές του 20ου αιώνα
 - Η αρχιτεκτονική τους
 - Οι θρύλοι και οι παραδόσεις για αυτά
- Πνευματική ανάπτυξη μέσα στη σκλαβιά
 - Οι μάστορες των γεφυριών
 - Η ιεραρχία των μπουλουκιών
 - Οι συνθήκες εργασίας
 - Η μυστική γλώσσα τους, τα κουδαρίτικα
 - Το κόστος των γεφυριών

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

- Γνωρίζω το Ν. Ημαθίας
 - Ο κατακόρυφος διαμελισμός του Ν. Ημαθίας
 - Οι ποταμοί Αλιάκμονας και οι παραπόταμοί του,
 - Οι οροσειρά του Βερμίου,
 - Η πεδιάδα της Θεσσαλονίκης
 - Η διοικητική οργάνωση
 - Οι νέοι Δήμοι και ο Νόμος Καποδίστρια
 - Ο Δήμος Βέροιας
- Γνωρίζω την πόλη μου
 - Μαθαίνω να περπατώ στην πόλη μου
 - Μαθαίνω να προσανατολίζομαι με πυξίδα και χάρτη
 - Γνωρίζω το περιβάλλον που ζω
 - Επιλέγω τον πιο ασφαλή δρόμο για το σχολείο μου
 - Η περιοχή Μπαρμπούτα : Ιστορία και αρχιτεκτονική

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ

- Η θρησκευτική συνείδηση των κατοίκων της Βέροιας κατά την Τουρκοκρατία
 - Ο εορτασμός των Θεοφανίων
 - Η τελετουργία,
 - Τα ήθη και τα έθιμα
 - Η επίδραση της τελετής στους Τούρκους κατοίκους της πόλης
 - Το μυστήριο του Βαπτίσματος
 - Το Σύμβολο της Πίστεως

ΦΥΣΙΚΗΣ

¹⁴ Behr, K., : Daw Ende der fachdidaktik deutsch.In: Redaction "BETRIFFT:ERZIEHUNG ,(Hg.): Projectorientierter Unterricht: Lernen gegen die Schule?Weinheim/Basel 1978, S.65 ff.

•Μηχανικά φαινόμενα

- Μεταφορά ενέργειας με κύματα
 - Δημιουργία κυμάτων
 - Μεταφορά μηχανικής ενέργειας με κύματα
 - Η δυναμική και κινητική ενέργεια του ποταμού.
- Η υδροστατική πίεση
- Η στατικότητα των γεφυριών
 - Τεχνική στήριξης των λίθων
 - Τεχνικές ενίσχυσης της αντοχής της γέφυρας
 - Υλικά που χρησιμοποιούσαν

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

- Άρης Φακίνος – Το όνειρο του πρωτομάστορα Νικήτα
- Ισμαήλ Κανταρέ – Το γεφύρι με τις τρεις καμάρες
- Το γεφύρι της Άρτας - δημοτικό τραγούδι
- Κοτζιούλας Γεώργιος - ποίημα
- Μάνος Κ. – Η παντεχνία του ανθρώπου

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

- Αξιοποιούμε αριθμητικά δεδομένα
- Γνωρίσματα των γεωμετρικών στερεών
- Αναπτύγματα επιφανειών γεωμετρικών στερεών
- Σχεδιάζουμε και κατασκευάζουμε τα σχήματα των γεωμετρικών στερεών (γεφυριών)
- Μονάδες μήκους (στην εποχή της Τουρκοκρατίας και τώρα)
- Σχεδιάζουμε με κλίμακα μια γέφυρα και την κατασκευάζουμε

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Οικολογικά προβλήματα, καταμερισμός εργασίας, υγιεινή και ασφάλεια, ήθη και έθιμα, συνέχεια και αλλαγή, εξοικείωση με λέξεις και φράσεις της κοινωνίας των μαστόρων, συντεχνία και μαστόροι, τοπογραφία, επαγγέλματα, κέρδος, προστασία μνημείων, νοοτροπίες και συμπεριφορές, διαπολιτισμικές σχέσεις, καθημερινή ζωή.

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ

1. Η ιστορία των γεφυριών της Βέροιας αρχές του 20ου αιώνα.
2. Η επαγγελματική τάξη των μαστόρων (σύνθεση, κοινωνικά χαρακτηριστικά, γλωσσική διαφοροποίηση, νοοτροπίες και συμπεριφορές).
3. Η αρχιτεκτονική των γεφυριών (τεχνική, υλικά, κόστος, συνθήκες εργασίας).
4. Οι θρύλοι και παραδόσεις για τα γεφύρια.]

ΧΩΡΟΙ ΓΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ

- Ο χώρος του ιστορικού μνημείου (γέφυρα Καραχμέτ) που βρίσκεται στην περιοχή Μπαρπούτα στη Βέροια. Το μνημείο είναι σε πολύ καλή κατάσταση και προσφέρεται για παρατήρηση και μελέτη.
- Η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας. Στο χώρο αυτό υπάρχει πλούσιο βιβλιογραφικό υλικό για την τοπική ιστορία της πόλης. Η Βιβλιοθήκη παρέχει τη δυνατότητα σε μαθητές/τριες να εργαστούν σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο. Παρέχεται επίσης δυνατότητα σύνδεσης με το Διαδίκτυο (Internet) για περαιτέρω αναζήτηση πληροφοριών.
- Το Παράρτημα του Κέντρου Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου στην Αλεξάνδρεια, όπου υπάρχει πλούσιο βιβλιογραφικό υλικό για τα γεφύρια γενικά. Υπάρχει κατάλληλα διαμορφωμένος χώρος για μελέτη.

- Διαδρομές στην παλαιά Βέροια για παρατήρηση της εξωτερικής όψης των σπιτιών με σκοπό τη μελέτη χτισίματος με «πελεκητές» πέτρες, ο οποίος είναι παρόμοιος με αυτό των γεφυριών.

Ο ρόλος του δασκάλου

Η επέμβαση του δασκάλου είχε ως σκοπό να: 1) αυξήσει τις πιθανότητες αυθόρμητης έκφρασης των μαθητών, 2) λαμβάνει υπόψη του το επίπεδο αντιληπτικότητας των μαθητών, 3) παρουσιάζει το κατάλληλο υλικό, οργανώνοντάς το με τέτοιες τεχνικές, που να επιτρέπουν στους μαθητές να πραγματοποιούν το στόχο που έθεσαν, 4) καθορίζει με ακρίβεια και σαφήνεια τους στόχους που θέλει να πετύχει με τη διδασκαλία του (γνωστικοί στόχοι, δεξιότητες, ιστορικές έννοιες) και 5) να συμπαραστέκεται σε κάθε δυσκολία των μαθητών του στην διαδικασία μάθησης, να συμβουλεύει, να δίνει λύσεις σε αδιέξοδα των μαθητών, να οδηγεί τους μαθητές στην ανεύρεση και άλλων δρόμων μάθησης με κατάλληλες παρατηρήσεις, ερωτήσεις και συνεχή παροχή συμπληρωματικού υλικού

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

2.1 Εκκίνηση του σχεδίου εργασίας

Στόχοι

- Η δημιουργία αυθεντικού πλαισίου για την παρακίνηση των μαθητών/τριών να ενδιαφερθούν για την ιστορία του τόπου που ζουν.
- Η ανάδειξη ερωτημάτων σχετικά με τα γεφύρια της Βέροιας.

Μαθησιακό περιβάλλον: Ο χώρος του μνημείου.

1^η Δραστηριότητα

Οι μαθητές και μαθήτριες μαζί με το δάσκαλο τους επισκέφθηκαν την περιοχή που υπάρχουν σήμερα οι γέφυρες της Βέροιας, τις παρατήρησαν και κατέγραψαν πληροφορίες για το σχήμα, τα υλικά και το μέγεθός τους. Από τις πληροφορίες που συγκέντρωσαν προέκυψαν ερωτήματα για την ονομασία των γεφυριών, το χρόνο που χτίστηκαν, τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν, τον τρόπο κατασκευής τους και τη χρήση τους από την τοπική.

Ερωτήματα που διατυπώθηκαν

- Ποιο πρόβλημα είχαν οι κάτοικοι της περιοχής;
- Με ποιο τρόπο μπορούσαν να διασχίσουν το ποτάμι;
- Τι κινδύνους αντιμετώπιζαν οι κάτοικοι όταν περνούσαν το ποτάμι;
- Με ποιόν τρόπο νομίζετε ότι μπορούσαν να λύσουν αυτό το πρόβλημα οι κάτοικοι;
- Πώς επηρέασε τη ζωή του τόπου το γεφύρι;
- Τι ξέρετε για αυτή την περιοχή;
- Ποιες πληροφορίες γνωρίζετε για τις γέφυρες;
- Άλλαξε σήμερα η χρήση τους από τους κατοίκους;
- Άλλαξε η εμφάνιση των γεφυριών από παλιά έως σήμερα;
- Με ποιο υλικό είναι κτισμένη οι γέφυρες; Ποιες διαφορές παρουσιάζουν;
- Για ποιους λόγους επιλέχθηκε αυτό το υλικό;
- Ποιος ή ποιοι την έκτισαν;
- Πως την έκτισαν; Γιατί δε έχουν όλες το ίδιο σχήμα;

Στη συνέχεια ακολουθεί η σύγκριση των στοιχείων σχετικά με τις γέφυρες που κατέγραψαν οι μαθητές/τριες. Από τη σύγκριση αυτή συμπεράναν πως η γέφυρα με το όνομα «Καραχμέτ» είναι διαφορετική από τις άλλες γέφυρες που συνάντησαν, τόσο προς το σχήμα, όσο και στα υλικά με τα οποία είναι κτισμένη. Στην προσπάθειά τους να ερμηνεύσουν αυτή τη διαφορετικότητα, οι μαθητές/τριες διαπίστωσαν πως χρειάζεται να συγκεντρώσουν περισσότερες πληροφορίες για τις γέφυρες της Βέροιας. Μετά από συζήτηση κατέληξαν πως τέτοιες πληροφορίες είναι δυνατόν να βρεθούν τόσο σε βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, και φωτογραφίες όσο και από κατοίκους της πόλης, οι οποίοι γνωρίζουν για αυτές.

3. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Περιβάλλον: Η σχολική τάξη

Στόχοι

- Ο καθορισμός του κυρίου θέματος και των επιμέρους θεμάτων.

- Ο καταμερισμός των εργασιών σε ομάδες εργασίας.

Δραστηριότητες

Με βάση αυτές τις παρατηρήσεις των μαθητών/τριών για τις γέφυρες, διατυπώθηκε το κεντρικό θέμα «Οι γέφυρες της Βέροιας στις αρχές του 20ού αιώνα», το οποίο γράφτηκε πάνω σε χαρτόνι και τοποθετήθηκε στο κέντρο του πίνακα. Στη συνέχεια οι μαθητές/τριες διατύπωσαν ερωτήματα και τα τοποθέτησαν γύρω από το κεντρικό θέμα.

Έτσι σχηματίστηκε το Εννοιολογικό Δίκτυο Πληροφοριών⁸ (Semantic Network of Information) το οποίο είναι δομημένο σε «δίκτυο» από κόμβους (node) που συνδέονται μεταξύ τους με συνδέσμους (links). Κάθε κόμβος περιέχει ένα σύνολο πληροφοριών που είναι οργανωμένες γύρω από ένα κοινό θέμα, και αποτελούν μια ξεχωριστή ενότητα.

Το Εννοιολογικό Δίκτυο Πληροφοριών συνέβαλε στην κατανόηση της δομής του όγκου των πληροφοριών, διευκόλυνε κατά πολύ την αναζήτηση και τον εντοπισμό της επιθυμητής πληροφορίας, καθώς παρουσίαζε οπτικά τον τρόπο σύνδεσης μεταξύ των επιμέρους θεμάτων και βοήθησε τις ομάδες να ελέγχουν την εργασία τους και να την αξιολογούν. Αποτέλεσε ακόμη οδηγό για την κατάστρωση του σχεδίου εργασίας και την αναζήτηση των πληροφοριών.

Από τα ερωτήματα των μαθητών /τριών προέκυψαν πέντε θέματα εργασίας:

1. Οι γέφυρες της Βέροιας 2. Η αρχιτεκτονική των γεφυριών 3. Οι μαστορες των γεφυριών 4. Τα υλικά χτισίματος των γεφυριών 5. Οι θρύλοι και παραδόσεις για τα γεφύρια

Στη συνέχεια, οι μαθητές /τριες κλήθηκαν να επιλέξουν το θέμα που επιθυμούν να εργαστούν. Έτσι σχηματίστηκαν οι πέντε ομάδες εργασίας. Κατόπιν ασχοληθήκαμε με το θέμα των χώρων που πρόκειται ν' αναζητήσουμε πληροφορίες, για να απαντήσουμε στα ερωτήματα.

Διατυπώθηκαν πολλές προτάσεις και αποφασίσαμε να ξεκινήσουμε από τη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη της πόλης μας και στη συνέχεια να επισκεφθούμε το Παράρτημα του Παιδικού και Εφηβικού Κεντρικού Βιβλίου στην Αλεξάνδρεια.

2.2. Η Αναζήτηση – Συγκέντρωση Του Υλικού Εργασίας

Κάθε ομάδα, με τη βοήθεια των ερωτημάτων που έθεσε, αναζήτησε ιστορικές πηγές τόσο σε έντυπο υλικό (βιβλία, εφημερίδες και περιοδικά), όσο και σε ηλεκτρονικό υλικό στο Διαδίκτυο (Internet.).

Η αναπαραγωγή των ιστορικών πηγών έγινε με την αντιγραφή, τη φωτοτυπία και την τοποθέτηση τους στο Φάκελο Εκπαιδευτικού Υλικού (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ), ώστε να αποτελέσουν το αρχικό υλικό για την εργασία τους. Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές/τριες επεμβαίνουν ενεργητικά στην (ανα)κατασκευή του ιστορικού θέματος που διάλεξαν να ερευνήσουν.

Κατόπιν συμπλήρωναν την Καρτέλα Πληροφοριών, η οποία περιελάμβανε το ονοματεπώνυμο του συγγραφέα, τον τίτλο της πηγής, τον τίτλο του άρθρου ή κεφαλαίου, τον τόπο έκδοσης, το χρόνο έκδοσης και τη σχετική σελίδα. Όπου υπήρχε δυσκολία στη συμπλήρωση των πληροφοριών συμβουλευόνταν την υπεύθυνο βιβλιοθηκάριο της Βιβλιοθήκης και το δάσκαλο τους.

Συγκεντρώθηκε έτσι ένας εντυπωσιακός όγκος πληροφοριών, που περιελάμβανε γραπτές πηγές από βιβλία, άρθρα εφημερίδων και περιοδικών καθώς και οπτικές πηγές από φωτογραφίες εποχής και σύγχρονες.

Ο Φάκελος ιστορικού Υλικού εμπλουτίστηκε με τις συνεντεύξεις δυο τοπικών συγγραφέων, οι οποίοι έχουν γράψει για τις γέφυρες, του κ. Γαβριηλίδη Θωμά και του κ. Μελετίδη Γιάννη. Σημαντική πηγή ιστορικών οπτικών πηγών για τα γεφύρια της Βέροιας στις αρχές του 20ού αιώνα, ήταν η ιδιωτική συλλογή του συμπολίτη μας Καλλιγά Γεράσιμου, ο οποίος, εκτός του ότι μας τη διέθεσε για επεξεργασία μας έδωσε σημαντικές πληροφορίες γι'αυτές. Επίσης, από

τη συνέντευξη που έδωσε ο Δ/ντής του σχολείου μας κ. Λιαπάτης Νικόλαος, καταγράψαμε μια προφορικές μαρτυρίες για τις σκληρές συνθήκες εργασίας των χτιστών των γεφυριών.

2.3. Η Επεξεργασία Του Υλικού Εργασίας - Η εργασία των ομάδων

Κάθε ομάδα παρουσίαζε στην τάξη το υλικό που συγκέντρωσε. Στη συνέχεια αναλάμβανε να καταστρώσει ένα κοινό σχέδιο δράσης το οποίο περιελάμβανε την καταγραφή της βιβλιογραφίας, τη διατύπωση των ερωτημάτων και τις προτεινόμενες δραστηριότητες. Μετά από ατομική και ομαδική εργασία η ομάδα κατέληγε σε συμπεράσματα, τα οποία ανακοίνωνε στην τάξη.

Ενδεικτικά θα παρουσιάσουμε την πορεία εργασίας μιας ομάδας.

2.3.1 Η εργασία της 1ης ομάδας

Θέμα: Οι γέφυρες της Βέροιας

Στόχοι

- Οι μαθητές /τριες, μέσα από τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας και τις προφορικές μαρτυρίες να συνειδητοποιήσουν τη σπουδαιότητα του μνημείου ως μέρους της τοπικής πολιτιστικής τους κληρονομιάς.
- Να διατυπώσουν συλλογική γνώμη για την αναγκαιότητα διαφύλαξης και διατήρησης του.

Εργαλεία: Φωτογραφική μηχανή, φάκελος υλικού, τοπογραφικός χάρτης Βέροιας, πυξίδα, τετράδιο σημειώσεων.

Δραστηριότητες

Στο χώρο του μνημείου

- Φωτογράφησαν το χώρο όπου υπάρχουν σήμερα οι γέφυρες και στη συνέχεια σύγκριναν τις νεότερες φωτογραφίες με τις παλαιότερες για να εντοπίσουν και να καταγράψουν τις μορφολογικές αλλαγές που υπέστη ο χώρος με το πέρασμα του χρόνου.
- Φωτογράφησαν τις γέφυρες της πόλης όπως είναι σήμερα και στη συνέχεια σύγκριναν τις φωτογραφίες αυτές με τις παλαιότερες για να εντοπίσουν και να καταγράψουν τις αρχιτεκτονικές διαφορές των παλιών και νέων γεφυριών.

Από τη σύγκριση αυτή ανακάλυψαν το ιστορικό μνημείο, τη γέφυρα «Καραχμέτ». Διερεύνησαν για το σκοπό της δημιουργίας της και τη χρήση της από την τοπική κοινωνία παλαιότερα και σήμερα. Από την έρευνα αυτή συνειδητοποίησαν τη σπουδαιότητα του μνημείου και διαπίστωσαν πως αυτό έχει υποστεί υλικές φθορές, ως αποτέλεσμα των φυσικών και των ανθρώπινων επεμβάσεων. Αποφάσισαν να αναλάβουν δράση για τη διατήρηση του παίζοντας ένα παιχνίδι: Οι μαθητές/τριες αποτελούν ένα συνεργείο συντήρησης μνημείων. Ανάλογα με το ρόλο που αναλαμβάνουν να υποδυθούν, όπως του εργάτη, αρχιτέκτονα, αρχαιολόγου, αρχιμάστορα, χωρίζονται σε ομάδες εργασίας. Κάθε ομάδα, αφού μελετήσει το χώρο και το μνημείο, καταγράφει τις αλλαγές και τις φθορές που παρατήρησε. Στη συνέχεια προτείνει τις εργασίες, που θεωρεί απαραίτητες να γίνουν, για την καλύτερη αξιοποίηση του χώρου από την τοπική κοινωνία καθώς και για τη συντήρηση του μνημείου. Οι προτάσεις συζητούνται από όλους τους μαθητές και καταλήγουν σε ένα κοινό συμπέρασμα, το οποίο αποτελεί και την τελική εργασία τους.

Στην τάξη

Οι μαθητές και μαθήτριες κατέγραψαν τη βιβλιογραφία για τις γέφυρες της Βέροιας και τα ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με αυτές και αποδελτίωσαν τις ιστορικές πληροφορίες που βρήκαν για τις γέφυρες της Βέροιας. Με βάση αυτές τις πληροφορίες σχεδίασαν το ανάπτυγμα γέφυρας με κλίμακα 1 : 200 και κατασκεύασαν μοντέλο γέφυρα με χαρτόνι.

Στη συνέχεια επεξεργάστηκαν τα στοιχεία που συγκέντρωσαν για τις μορφολογικές και περιβαλλοντικές αλλαγές του χώρου και του μνημείου και ανακάλυψαν τις αιτίες που τις προξένησαν, και κατέγραψαν προφορικές μαρτυρίες που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις με τοπικούς συγγραφείς και κατοίκους της πόλης για τις γέφυρες της Βέροιας.

Χρησιμοποίησαν αυτές τις πληροφορίες και ετοίμασαν:

Α) ένα βιβλιαράκι με θέμα: Οι γέφυρες της Βέροιας, από τις αρχές του 20ού αιώνα σε κείμενα και φωτογραφίες.

Β) Καρτέλες αποδελτίωσης για τις γέφυρες της Βέροιας, ταξινομημένες αλφαβητικά και θεματικά

Γ) Βιβλιογραφικό Οδηγό για τα γεφύρια της Βέροιας.

Δ) Γλωσσάριο για τις γέφυρες.

Ε) Βιβλιαράκι με θέμα «Η ιστορία της πλημμύρας του 1935 σε κόμικς».

ΣΤ) Επιστολή προς την τοπική Αυτοδιοίκηση με θέμα «Η γέφυρα Καραχμέτ ως μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και οι προτάσεις μας για τη διαφύλαξη της».

3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ- ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΓΟΜΕΝΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Το υλικό που συγκεντρώθηκε από τις εργασίες των μαθητών /τριών αξιοποιήθηκε για την έκδοση συλλεκτικού Ημερολογίου του 2002, με χρηματοδότηση του Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, το οποίο διανεμήθηκε στους γονείς των μαθητών/τριών του σχολείου μας, καθώς για την παρουσίαση της εργασίας μας στους γονείς, εκπαιδευτικούς και εκπροσώπους τοπικών φορέων της πόλης μας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η συμμετοχή των μαθητών /τριών στο πρόγραμμα ήταν ικανοποιητική. Οι περισσότεροι μαθητές /τριες έμειναν ικανοποιημένοι από την εργασία τους, επειδή μπόρεσαν να φτάσουν τους στόχους που έθεσαν, απέκτησαν θετική στάση απέναντι στην ιστορία του τόπου τους και ανέπτυξαν περιβαλλοντική συνείδηση, με αποτέλεσμα να ενδιαφέρονται περισσότερο από πριν για τη διάσωση και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς τους. Η σχολική τάξη αποτέλεσε ένα χώρο ζωντανής και αυθόρμητης μελέτης, με αποτέλεσμα να ενισχυθεί η αυτοπεποίθηση και η πρωτοβουλία των παιδιών, να τους βοηθήσει να αποκτήσουν ζωντανές εμπειρίες και μέσα από αυτές να μάθουν πώς να συνεργάζονται και να «μαθαίνουν» μαζί με τους συμμαθητές τους, και όπως αναφέρουν οι ίδιοι «ήταν πολύ σημαντικό που μάθαμε πώς να μαθαίνουμε, πράγμα που μας είναι πολύ χρήσιμο καθημερινά, μέσα και έξω από το σχολείο». Η συνεργασία των παιδιών τόσο μεταξύ τους όσο και με το δάσκαλο οδήγησε σε διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ τους, οι οποίες ενίσχυσαν το πνεύμα ομαδικής (συν)εργασίας και αλληλεγγύης και δημιούργησαν ένα ευχάριστο περιβάλλον εργασίας.

Η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίσαμε ήταν στην επεξεργασία των ιστορικών πηγών. Για αυτό αφιερώσαμε περισσότερο χρόνο ώστε να εξασκηθούν όλοι οι μαθητές και μαθήτριες για να αποκτήσουν αυτή την ικανότητα σε ικανοποιητικό βαθμό.

Αντιμετωπίσαμε το πρόβλημα της «χαμένης διδακτέας ύλης» με το να συμπεριλάβουμε τις θεματικές ενότητες που πρόκειται να διδαχθούν και να τις ενσωματώσουμε στον προγραμματισμό των δραστηριοτήτων μας.

Από όλα τα παραπάνω διαπιστώσαμε πως για να είναι δυνατή η πραγματοποίηση προγραμμάτων τοπικής ιστορίας στο πρωτοβάθμιο σχολείο, είναι αναγκαία:

- η μεταρρύθμιση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος με την εφαρμογή ενός Ανοιχτού Αναλυτικού Προγράμματος

- η αμοιβαία συνεργασία γονέων και σχολείου και

- η επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτικών στη σχεδίαση και πραγματοποίηση σχεδίων εργασίας

Πιστεύουμε πως η εκπόνηση τέτοιων προγραμμάτων τοπικής ιστορίας είναι δυνατόν να οδηγήσει σε αναγνώσεις και πολυποικίλες παρουσιάσεις τοπικών κοινωνιών και να διαμορφώσει πολίτες με ιστορική και περιβαλλοντική συνείδηση. Αυτό φάνηκε από την προθυμία των παιδιών να προτείνουν στην τοπική κοινωνία την ανάδειξη της γέφυρας «Καραχμέτ» ως μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης.

Η ΓΕΦΥΡΑ «ΚΑΡΑΧΜΕΤ» ΩΣ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΜΑΣ

Ο όρος πολιτιστική κληρονομιά αφορά τόσο τις υλικές της μορφές όσο τις μη υλικές της μαρτυρίες. Σύμφωνα με την σύσταση της UNESCO «για την προστασία του παραδοσιακού και λαϊκού πολιτισμού», στην υλική κληρονομιά εντάσσεται το σύνολο των δημιουργημάτων που προέρχονται από μια πολιτιστική κοινότητα και βασίζονται στην παράδοση, που εκφράζονται από μια ομάδα ή από άτομα και ανταποκρίνονται στις προσδοκίες της κοινότητας ως εκφράσεις της πολιτιστικής και κοινωνικής ταυτότητάς της (UNESCO,1986). Σύμφωνα με τα παραπάνω, τα γεφύρια κατατάσσονται στις υλικές μαρτυρίες και οι μύθοι, οι παραδόσεις και τα λαϊκά δρώμενα που σχετίζονται με αυτά στις μη υλικές.

Στη χώρα μας τα νεώτερα μνημεία προστατεύονται με τις διατάξεις του Ν. 1469/50 «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830»(ΦΕΚ 169 /τ.α΄. / 7-8-1950).

Ισχυρό κριτήριο για τον χαρακτηρισμό ή μη ενός κτίσματος ως ιστορικού μνημείου είναι συχνά η σύνδεσή του με σημαντικά ιστορικά πρόσωπα ή γεγονότα.

Από τα γεφύρια που υπήρχαν στη Βέροια στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όπως τα γνωρίσαμε μέσα από την εργασία μας, το μοναδικό που απέμεινε είναι η γέφυρα Καραχμέτ ή της Παναγίας Δεξιάς και γι' αυτό κατά τη γνώμη μας θα πρέπει να χαρακτηρισθεί ως ιστορικό μνημείο.

Από την επιτόπια επίσκεψή μας παρατηρήσαμε πως η γέφυρα έχει εγκαταλειφθεί από την τοπική κοινωνία. Έχει υποστεί αλλαγές στη μορφή της με την τοποθέτηση υλικών (σιδερένια κάγκελα), τα οποία αποτελούν «ξένο» σώμα και δε «δένουν» αρμονικά με το υπόλοιπο κτίσμα. Παρατηρήσαμε δε τις παρακάτω φθορές:

1. Διάβρωση των αρμών της γέφυρας από ρίζες φυτών
2. Αποκόλληση λίθων από το οδόστρωμα της γέφυρας, λόγω της διέλευσης δίτροχων.
3. Φθορές στις βάσεις της (βάθρα)

Επειδή πιστεύουμε πως για τη γέφυρα αυτή πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα για την προστασία και την ανάδειξή της ως πολιτιστικό μνημείο του τόπου μας, γράψαμε την παρακάτω επιστολή, την οποία απευθύνουμε προς κάθε αρμόδιο:

«Κυρίες και κύριοι,

Κατά τη διάρκεια της εργασίας μας για τα πέτρινα γεφύρια της Βέροιας, η περιβαλλοντική Ομάδα της τάξης μας είχε την ευκαιρία να γνωρίσει από κοντά τη γέφυρα Καραχμέτ ή της Παναγίας Δεξιάς, η οποία είναι κοντά στο σχολείο μας.

Μέσα από αυτήν τη γνωριμία συνειδητοποιήσαμε πως είναι η μοναδική

πέτρινη γέφυρα που διασώθηκε από αυτές που υπήρχαν κατά μήκος της κοίτης του Τριπόταμου στην πόλη μας και γι' αυτό αποτελεί μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Διαπιστώσαμε όμως ότι είναι παραμελημένη, έχει αλλοιωθεί η αρχιτεκτονική της και έχει υποστεί υλικές φθορές.

Κάνουμε έκκληση σε κάθε υπεύθυνο να ενδιαφερθεί για την προστασία της γέφυρας.

Προτείνουμε:

1. Να αφαιρεθούν τα σιδερένια κάγκελα που είναι ξένο σώμα για τη γέφυρα και να αντικατασταθούν με πέτρες, τις λεγόμενες «αρκάδες», οι οποίες και να δένουν με την αρχιτεκτονική της αλλά και να εξασφαλίζεται η ασφαλής διέλευση των πεζών.

2. Να απομακρυνθούν τα φυτά από το σώμα της γέφυρας
3. Να συμπληρωθεί το λιθόστρωτο οδόστρωμα
4. Να απαγορευθεί η διέλευση των δίτροχων
5. Να γίνουν οι απαραίτητες μελέτες και να ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία και συντήρηση της θεμελίωσης.

Ακόμη προτείνουμε να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για τον χαρακτηρισμό της γέφυρας Καραχμέτ ή της Παναγίας Δεξιάς ως μνημείου της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Για την ανάδειξή της σε επισκέψιμο μνημείο της πόλης μας σκεφθήκαμε και σχεδιάσαμε ενημερωτική πινακίδα για την ιστορία της γέφυρας, την οποία θέτουμε στην διάθεση του Δήμου για την αξιοποίησή της.

Βέροια, 15-1-2002

Οι μαθητές και οι μαθήτριες της ΣΤ΄ τάξης του 5^{ου} Δημ. Σχολείου Βέροιας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α. ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Γραπτές πηγές

1. Αλεξιάδης Γ., Βεροιώτικες αράδες, Βέροια 1984
2. Αλεξιάδης Γ., Βεροιώτικα και Θρακιώτικα, Θεσσαλονίκη 1985
3. Αλεξιάδης Γ., Κάτω από τη Δάφνη, Βέροια 1995
4. Γαβριηλίδης Θ., Βεργιώτικα, τ.Α', Βέροια 1999
5. Γαβριηλίδης Θ., Η Βέροια στους αιώνες, Βέροια 1999
6. Γαβριηλίδης Θ., Βασίλισσα Βεργίνα, Βέροια 1997
7. Δημητριάδης Βασ., Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπή, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1973
8. Ζάχος Στ., Αναμνήσεις ενός Βεροιώτη, Βέροια 1979
9. Η πλήξασα την Βέρροιαν και την επαρχίαν μας συμφορά, Εφημερίδα ΑΣΤΗΡ ΒΕΡΟΙΑΣ, Φ.357 / 244, 12-12-1935
10. Κανταρέ Ισμ., Το γεφύρι με τις τρεις καμάρες, Εικοστός πρώτος, Αθήνα 1989
11. Κωνσταντινόπουλος Χρ., Οι παραδοσιακοί χτίστες της Πελοποννήσου, Μέλισσα, Αθήνα 1983
12. Μαντάς Σ., Τα ηπειρώτικα γεφύρια, Τεχνικές εκδόσεις, Αθήνα 1984
13. Μαντάς Σ., Οι κουδαραίοι Κιοπρουλήδες, στο : ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εφημερίδα
14. "ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ", Αθήνα, Φεβρουάριος 2000.
15. Μελετίδης Γ., Οδοιορικό στο συνοικισμό «Προμηθέας» Βέροιας, Μορφωτικός Σύλλογος Προμηθέα, Βέροια 1995
16. Μουταφτσιέβα Β., Αγροτικές σχέσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (15^{ος} – 16^{ος} αι.), Πορεία, Αθήνα 1990
17. Παπανίδης Κλ., Βέροια γη Ημαθίας, Βέροια 1987
18. Τσότσος Γ., Μακεδονικά γεφύρια University studio press ,Θεσσαλονίκη 1997
19. Πέτρινα Γεφύρια, ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εφημερίδα "ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ", 13 Φεβρουαρίου

2000.

20. Σβαρνόπουλος Σ., Πατριδογνωσία της Βέροιας, Βέροια 1984
21. Σβαρνόπουλος Στ., Η μαγική Μπαρπούτα. Λαογραφικά της Βέροιας, Βέροια 1979
22. Σβαρνόπουλος Στ., Βεροιώτικα Χρονικά, Εργατικό Κέντρο Βέροιας, Βέροια 1985
23. Σβαρνόπουλος Στ., Πατριδογνωσία της Βέροιας.(Λαογραφικά της Βέροιας).,Βέροια 1984
24. Τζαφερόπουλος Απ., Ημαθία. Τουριστικός Οδηγός, Θεσσαλονίκη 1969
25. Φακίνος Αρ., Το όνειρο του πρωτομάστορα Νικήτα, Καστανιώτης, Αθήνα 1998
26. Χιονίδης Γ., Ιστορία της Βέροιας, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1970
27. Χριστοδούλου Αν., Ιστορία της Βέροιας, Βέροια 1960

Οπτικές πηγές

1. Η γέφυρα του δρόμου Βέροιας- Σελίου (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
2. Η γέφυρα των στρατώνων. διακρίνεται ο αείμνηστος συγγραφέας Αλεξιάδης Γιάννης).
3. Η δίτοξη γέφυρα του Φούρναρη. Διακρίνονται το τέμενος του Κωστή -Μπέη(δεξιά), ο «πύργος» της βασίλισσας Βεργίνας και το Ρολόι (επάνω αριστερά) (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
4. Πρωτομαγιά στη γέφυρα του Φούρναρη (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
5. Η γέφυρα της Μπαρμπούτας (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
6. Το καφενείο στην Μπαρμπούτα (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
7. Η γέφυρα της βασίλισσας Βεργίνας (Αρχείο Γαβριηλίδη Θ.)
8. Ο «πύργος» της βασίλισσας Βεργίνας (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
9. Η γέφυρα Καραχμέτ σε ευχετήρια κάρτα (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
10. Η γέφυρα Καραχμέτ. Διακρίνεται η κεντρική πέτρα της καμάρας , «το κλειδί» (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
11. Το καφενείο Καραχμέτ .Διακρίνεται κάτω αριστερά η ομώνυμη βρύση (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
12. Η μεταφορά νερού με τις στάμνες από τη βρύση Καραχμέτ (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
13. Ο νερόμυλος στην περιοχή Μουαρίφ (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
14. Η δίτοξη γέφυρα του Σταυρού. Διακρίνεται πάνω δεξιά το κέντρο «Μουαρίφ» (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
15. Η ξύλινη γέφυρα που αντικατέστησε την πέτρινη γέφυρα του Σταυρού
16. Το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «ΑΣΤΗΡ» Βέροιας την Πέμπτη 17 Δεκεμβρίου 1935 .
17. Η γέφυρα Καραχμέτ είναι η μοναδική που άντεξε στην καταστροφική πλημμύρα .Στη φωτογραφία βλέπουμε την καμάρα της γέφυρας, μετά την πλημμύρα του Δεκεμβρίου 1935.
18. Η στήριξη της καμάρας με σκαλωσιές. Εδώ η γέφυρα της Κόνιτσας στον Αώο επισκευάζεται μετά από την μερική καταστροφή της από τον υποχωρούντα στρατό,το1913 (Καθημερινή, ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ,13-2-2000)
19. Η γέφυρα στον ποταμό Κόψανθο (Θράκη). Διακρίνονται οι δυο ψευτοκαμάρες και κάτω από αυτές οι κόγχες (Αρχείο Τσότσου Γ.)
20. Το λιθόστρωτο οδόστρωμα (καλντερίμι) μιας γέφυρας
21. Οικογένεια μαστόρων (Κιοπρουλήδες) από τους Χουλιαράδες Ιωαννίνων. Καθιστός, ο ξακουστός μάστορας Αντώνης Κωνσταντινίδης (Καθημερινή, ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ,13-2-2000)
22. Τα μέλη ενός μπουλουκιού (Αρχείο Μαντά Σπ.)
23. Μια γαμήλια πομπή στην Καστάνιανη της Κόνιτσας, διαβαίνει στα 1939 το γεφύρι της Γκάλινας ((Καθημερινή, ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ,13-2-2000)

- 24. Θεοφάνια στη γέφυρα του Σταυρού (Αρχείο Καλλιγά Γερ.)
- 25. Θεοφάνια στη γέφυρα του Φούρναρη

Ηχητικές πηγές

- Συνέντευξη του Δ/ντή του 5ου Δημ. Σχολείου Λιαπάτη Νικολάου
- Συνέντευξη του τοπικού συγγραφέα Γαβρηλίδη Θωμά
- Συνέντευξη του τοπικού συγγραφέα Μελετίδη Ιωάννη
- Συνέντευξη του συλλέκτη φωτογραφιών Καλλιγά Γεράσιμου

B. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Για την αποδελτίωση ιστορικών πηγών

ΦΥΛΛΟ 1^ο

ΤΑ ΠΕΤΡΙΝΑ ΓΕΦΥΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Καταγραφή στοιχείων γραπτής ιστορικής πηγής (βιβλίο)
(Επώνυμο Συγγραφέα, Όνομα Συγγραφέα, Τίτλος βιβλίου, Εκδότης, Έτος Έκδοσης, Τόπος Έκδοσης)

.....
.....
.....

Τίτλος επικεφαλίδας

.....
.....

Πληροφορία (σελ., περιγραφή)

.....
.....
.....
.....

Απόσπασμα

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Λέξεις- κλειδιά

.....
.....

ΤΑ ΠΕΤΡΙΝΑ ΓΕΦΥΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (Παράδειγμα αποδελτίωσης)

Μελετίδης Γιάννης, Οδοιπορικό στο συνοικισμό «Προμηθέας» Βέροιας, Σύλλογος Προμηθέας, Βέροια 1995.

Η γέφυρα της ρίψης του σταυρού, σελ. 110 – 113

Πληροφορία (σελ., περιγραφή)

Περιγραφή του σχήματος της γέφυρας και του υλικού από το οποίο ήταν κτισμένη».

Απόσπασμα

«Ήταν μια πέτρινη (από πωρόλιθο) καμαρογέφυρα... Είχε δυο τόξα. Ένα μεγάλο (ανατολικό) και ένα μικρό (δυτικό). Ήταν στρωμένη με καλντερίμι. Το περιτείχισμά της ήταν από πελεκητή πέτρα...».

Λέξεις- κλειδιά – Λεξιλόγιο

Σχήμα, υλικά, γέφυρα του Σταυρού, πελεκητή πέτρα, καλντερίμι, περιτείχισμα, πωρόλιθος, καμαρογέφυρα

(Παράδειγμα αποδελτίωσης και δημιουργία καρτέλας)

ΤΑ ΠΕΤΡΙΝΑ ΓΕΦΥΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Μελετίδης Γιάννης, Οδοιπορικό στο συνοικισμό «Προμηθέας» Βέροιας, Σύλλογος Προμηθέας, Βέροια 1995.

Η γέφυρα της ρίψης του σταυρού, σελ. 110 – 113

Πληροφορία (σελ., περιγραφή)

Περιγραφή του σχήματος της γέφυρας και του υλικού από το οποίο ήταν κτισμένη».

Απόσπασμα

«Ήταν μια πέτρινη (από πωρόλιθο) καμαρογέφυρα... Είχε δυο τόξα. Ένα μεγάλο (ανατολικό) και ένα μικρό (δυτικό). Ήταν στρωμένη με καλντερίμι. Το περιτείχισμά της ήταν από πελεκητή πέτρα...».

Λέξεις- κλειδιά – Λεξιλόγιο

Σχήμα, υλικά, γέφυρα του Σταυρού, πελεκητή πέτρα, καλντερίμι, περιτείχισμα, πωρόλιθος, καμαρογέφυρα

(Παράδειγμα αποδελτίωσης και δημιουργία καρτέλας)

ΦΥΛΛΟ 2°

ΑΠΟΔΕΛΤΙΩΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ - ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Τσότσος Γ., Μακεδόνικα γεφύρια, University Studio **ΡΓβ88**, Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 28.
2. Τσότσος Γ., ό.π., σελ. 26-27.

3. Περισσότερα για την προετοιμασία ενός προγράμματος βλ. Andreetti Keith, Teaching History from Primary Evidence, David Fulton Publishers, London, σελ 80-87.
4. Η Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης (zone of proximal development) ορίζεται ως η απόσταση ανάμεσα στο πραγματικό αναπτυξιακό επίπεδο του παιδιού, όπως αυτό καθορίζεται από την ανεξάρτητη επίλυση προβλημάτων, και στο επίπεδο δυνάμει ανάπτυξης, όπως αυτό καθορίζεται από την επίλυση προβλημάτων με την καθοδήγηση ενηλίκων ή σε συνεργασία με πιο ικανούς συνομηλίκους, βλ. Vygotsky L., S., Νους στην κοινωνία, σ. 147.
5. Περισσότερα για την παιδαγωγική οργάνωση του σχολικού χώρου, βλ. Γερμανός Α., «Υλικός χώρος, εκπαιδευτικά και πολιτιστικά μοντέλα στο ελληνικό δημοτικό σχολείο», Εκπαιδευτικά (34-35), 1994.
6. Οι δραστηριότητες ήταν μικρής διάρκειας (mini project) και είχαν ως σκοπό την καλλιέργεια δεξιοτήτων όπως: την εξοικείωση των μαθητών/τριών με την έννοια του ιστορικού χρόνου, την αναζήτηση, τη συγκέντρωση και αξιοποίηση πληροφοριών και την ομαδική εργασία. Περισσότερα για τα μικρής διάρκειας σχέδια εργασίας βλ. Hickey M. Gail, Bringing history home: local and family history projects for grades K-6, Allyn & Bacon, 1999.
7. Περισσότερα για τη μέθοδο project βλ. Frey K., Η Μέθοδος Project, Θεσσαλονίκη 1986, Χρυσafiδης, Κ. Βιοματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία, Gutenberg, Αθήνα, 1998• Bossing, N, L,: Die Projekt- Methode.In:GEISSLER,G.(Hg):Das Problem des Unterrichtsmethode in der paedagogischen- Bewegung, Weinheim /Berlin 1970• Klippert H., Projectwochen: Arbeitshilfen fuer Lehrer und Schulkollegien, BasekBeltz, 1994.
8. Περισσότερα για τη δημιουργία του Εννοιολογικού Δικτύου Πληροφοριών βλ. Nichol J., Dean J., History. Developing primary teaching skills, Roulledge, London 1997 σελ 98.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Andreetti Keith, Teaching History from Primary Evidence, David Fulton Publishers, London
2. Bossing, N, L. (1970). Die Projekt-Methode. In: GEISSLER,G. (Hg): *Das Problem des Unterrichtsmethode in der paedagogischen Bewegung*, Weinheim/Berlin.
3. Cooper H. (1995).*The Teaching of History in Primary Schools*, David Fulton Publishers, London.
4. Γερμανός Δ.. (1994).Υλικός χώρος, εκπαιδευτικά και πολιτιστικά μοντέλα στο ελληνικό δημοτικό σχολείο, *Εκπαιδευτικά* (34-35)
5. Dymond D. (1988). *Writing Local History. A Practical Guide* , Phillmore, Sussex.
6. Hickey M Gail. (1999). *Bringing History Home*, Allyn and Bacon, London.
7. Frey K. (1986).*Η Μέθοδος Project*, Θεσσαλονίκη.
8. Hickey M. Gail. (1999). *Bringing history home: local and family history projects for.grades K-6*, Allyn & Bacon.
9. Klippert H. (1994). *Projectwochen: Arbeitshilfen fuer Lehrer und Schulkollegien*, Basel: Beltz.
10. Κυρκίνη Ν. (1999). *Δραστηριότητες και συνθετικές εργασίες στο μάθημα της Ιστορίας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Σεμινάριο 21, Π.Ε.Φ, Αθήνα.
11. Λεοντσίνης Γ., Ρεπούση Μ. (2000). *Η Τοπική ιστορία ως πεδίο Σπουδής στο Πλαίσιο της Σχολικής Παιδείας*, Ο.Ε.Δ.Β, Αθήνα.
12. Λεοντσίνης Γ. (1988). *Διδακτική προσέγγιση ενότητας ιστορίας. Βασικές διδακτικές και μεθοδολογικές αρχές*. σεμινάριο 9, Π.Ε.Φ, Αθήνα.
13. Nichol J. Dean J. (1997). *History. Developing primary teaching skills.*, Roulledge, London.
14. Ρεπούση Μ. (2001). *Ιστορία και διδακτική της Ιστορίας. Σημειώσεις μαθήματος και κείμενα*, Α.Π.θ, Π.Τ.Δ.Ε, Θεσσαλονίκη.
15. Sebba J. (2000). *Ιστορία για όλους, μετάχμιο*, Αθήνα.
16. Τσότσος Γ. (1997). *Μακεδόνικα γεφύρια*, University studio press, Θεσσαλονίκη.
17. Χρυσafiδης Κ. (1998). *Βιοματική- Επικοινωνιακή Διδασκαλία*, Gutenberg, Αθήνα.

18. Vygotsky L., S. (1997). *Νους στην κοινωνία. Η ανάπτυξη των ανώτερων ψυχολογικών διαδικασιών*, Gutenberg, Αθήνα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΦΥΡΙΑ

- Αλεξιάδης Γ. (1984). *Βεροιώτικες αράδες*, Βέροια.
- Αλεξιάδης Γ. (1985). *Βεροιώτικα και Θρακιώτικα*, Θεσσαλονίκη.
- Αλεξιάδης Γ. (1995). *Κάτω από τη Δάφνη*, Βέροια
- Γαβριηλίδης Θ. (1999). *Βεργιώτικα, τ.Α'*, Βέροια
- Γαβριηλίδης Θ. (1999). *Η Βέροια στους αιώνες*, Βέροια
- Γαβριηλίδης Θ. (1997). *Βασίλισσα Βεργίνα*, Βέροια
- Δημητριάδης Βασ. (1973). *Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπί*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη
- Ζάχος Στ. (1979). *Αναμνήσεις ενός Βεροιώτη*, Βέροια
- Η πλήξασα την Βέρροιαν και την επαρχίαν μας συμφορά, *Εφημερίδα ΑΣΤΗΡ ΒΕΡΟΙΑΣ*, Φ.357 / 244, 12-12-1935
- Κανταρέ Ισμ. (1989). *Το γεφύρι με τις τρεις καμάρες*, Εικοστός πρώτος, Αθήνα
- Κωνσταντινόπουλος Χρ. (1983). *Οι παραδοσιακοί χτίστες της Πελοποννήσου*, Μέλισσα, Αθήνα
- Μαντάς Σ. (1984). *Τα ηπειρώτικα γεφύρια*, Τεχνικές εκδόσεις, Αθήνα
- Μαντάς Σ. (2000). Οι κουδαράιοι Κιοπρουλήδες, στο : ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εφημερίδα "ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ", Αθήνα, Φεβρουάριος.
- Μελετιδής Γ. (1995). *Οδοιπορικό στο συνοικισμό «Προμηθέας» Βέροιας*, Μορφωτικός Σύλλογος Προμηθέα, Βέροια
- Μουταφτσιέβα Β. (1990). *Αγροτικές σχέσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (15^{ος} – 16^{ος} αι.)*, Πορεία, Αθήνα
- Παπανίδης Κλ. (1987). *Βέροια γη Ημαθίας*, Βέροια
- Τσότσος Γ. (1997). *Μακεδονικά γεφύρια*, University studio press ,Θεσσαλονίκη
- Πέτρινα Γεφύρια, (2000). ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Εφημερίδα "ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ", 13 Φεβρουαρίου 2000
- Σβαρνόπουλος Σ. (1984). *Πατριδογνωσία της Βέροιας*, Βέροια
- Σβαρνόπουλος Στ (1979). *Η μαγική Μπαρπούτα. Λαογραφικά της Βέροιας*, Βέροια
- Σβαρνόπουλος Στ. (1985). *Βεροιώτικα Χρονικά*, Εργατικό Κέντρο Βέροιας, Βέροια
- Σβαρνόπουλος Στ. (1984). *Πατριδογνωσία της Βέροιας. (Λαογραφικά της Βέροιας)*, Βέροια
- Τζαφερόπουλος Απ. (1969). *Ημαθία. Τουριστικός Οδηγός*, Θεσσαλονίκη
- Φακίνος Αρ. (1998). *Το όνειρο του πρωτομάστορα Νικήτα*, Καστανιώτης, Αθήνα
- Χιονίδης Γ. (1970). *Ιστορία της Βέροιας*, τ. Β', Θεσσαλονίκη
- Χριστοδούλου Αν. (1960). *Ιστορία της Βέροιας*, Βέροια

Η τοποθεσία των παλιών γεφυριών και των γύρω κτισμάτων στη Βέροια στις αρχές του 20ου αιώνα

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ① Η γέφυρα Βέροιας -Σελίου
- ② Η γέφυρα των Στρατώνων
- ③ Η γέφυρα του Φούρναρη
- ④ Η γέφυρα της Μπαρπούτας
- ⑤ Η γέφυρα της Βασίλισσας Βεργίνας
- ⑥ Η γέφυρα Καραχμέτ
- ⑦ Η γέφυρα του Σταυρού

- Το τζαμί του Κωτσή-Μπέη
- Το Ρολόι
- Ο πύργος της Βασίλισσας Βεργίνας
- Ο υδρόμυλος του Μουαρίφ
- Το εξοχικό κέντρο του Μουαρίφ
- Το καφενείο Καραχμέτ
- Το εξοχικό κέντρο στη Μπαρμπούτα

Επιμέλεια : Μακαρατζής Γεώργιος